

ทุ่งยาวมาร์เก็ต
ตลาดนี้ไม่ต้องใช้เงิน

: กลุ่มผู้หญิงแห่งทุ่งยาว
หน่วยป้องกันความมั่นคงทางอาหารของชุมชน

ภาพสังคีต สรีระสุขภาพ

ที่ปรึกษา

นพ.อำพล จินดาวัฒนะ
นพ.อุกฤษฏ์ มลิสินทางกูร

อำนวยการประสานงาน

นิรชา อัครวิฑูรกุล
ณนุด มธุรพจน์
จรินทร์ คงศรีจันทร์
นวินดา จัดหงษา

จัดพิมพ์ และเผยแพร่โดย

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)
ชั้น 2 อาคาร 88/37 ติวานนท์ 14 ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000
โทรศัพท์ 0-2590 -2304 โทรสาร 0-2590 -2311
เว็บไซต์ www.nationalhealth.or.th

บรรณาธิการ

ยุทธนา วรอุณปีติกุล

ผู้เขียน

องอาจ เตชา

ศิลปกรรม และรูปเล่ม

สำนักพิมพ์ Organic Books

พิสูจน์อักษร

สมประสงค์ บุญผ่อง
ชนิษฐรัตน์ มีสพันธ์

ภาพปก

iced_T

คำนิยม

ถ้าถามว่าหากจะเปลี่ยนแปลงโลกไปสู่โลกแห่งการอยู่ร่วมกันด้วยสันติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแล้ว อะไรสำคัญที่สุด คำตอบอาจจะมีหลากหลาย แต่คงจะไม่ลงตัวถ้าไม่ใช่การมี “หัวใจของความเป็นมนุษย์”

ไม่มีสัตว์ชนิดใดที่สามารถทำลายโลกได้ เพราะสัตว์อยู่ตามธรรมชาติ ธรรมชาติไม่ทำลายธรรมชาติ แต่มนุษย์เป็นสัตว์ที่ผิดธรรมชาติได้ จึงทำลายโลกได้ มนุษย์มีความโลภมากผิดธรรมชาติ และสามารถคิดเทคโนโลยีที่ขยายความโลภให้มากอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เทคโนโลยีที่นั่นคือเงิน ในขณะที่ อาหารเป็นของจริง แต่เงินไม่ใช่ของจริง ลองนึกภาพดูว่าจำนวนเงินนั้นเราสามารถเติมตัวเลขเพิ่มเข้าไปเท่าไรก็ได้ เช่น ๑๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐...
เติมไปจนสุดขอบฟ้าเลยก็ได้ แสดงว่ามันไม่ใช่ของจริง แต่เป็นมายาคติที่มายาขยายความโลภออกไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

เมื่อมนุษย์มาถือการพัฒนาที่เอาเงินเป็นตัวตั้ง ก็เท่ากับเอาความโลภอันไม่มีที่สิ้นสุดเป็นตัวตั้ง การพัฒนาแบบนี้จึงไปทำลายทรัพยากรนานาชนิดเพื่อเปลี่ยนให้เป็นตัวเลขให้มากขึ้นๆ โลกจึงถูกทำลายมากขึ้น ครอบงำธรรมชาติและรบกวนการอยู่ร่วมกันจนวิกฤติและเครียดไปหมด จนไม่มีทางออกด้วยการ “พัฒนา”

แต่มนุษย์ก็มีธรรมชาติที่วิเศษสุดอยู่อย่างหนึ่ง ตามคำว่า “มนุษย์”

จิตใจสูง หมายถึง จิตใจที่เห็นแก่คนอื่นและสิ่งอื่นอย่างไม่น่าเชื่อ เพราะอย่างนี้ มนุษย์จึงมีความดีที่สามารถทำเรื่องดีได้อย่างสูงสุด เนื่องจากความดีสุดๆ นี้เป็นศักยภาพในความเป็นมนุษย์เท่านั้น เราจึงเรียกกันว่า “หัวใจของความเป็นมนุษย์” ทุกคนเคยสัมผัสหัวใจของความเป็นมนุษย์มาด้วยกันทุกคนและรู้ว่ามันให้ความรู้สึกที่อบอุ่นและเป็นสุขอย่างล้ำลึกเพียงใด

ในกระแสดารของอารยธรรมวัตถุนิยม บริโภคนิยม เงินนิยม ก็ยังมีเรื่องดีดี หรือเรื่องที่มีหัวใจของความเป็นมนุษย์อยู่ในทุกพื้นที่ เพราะมันเป็นธรรมชาติอีกด้านหนึ่งของมนุษย์ ถ้าเราบันทึกเรื่องราวดีดีมาเผยแพร่กัน มนุษย์ก็จะมีความสุขและมีกำลังใจมากขึ้น ความสุขและความดีเป็นเรื่องที่ระบอบได้ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) พยายามเคลื่อนไหว “สังคมไทยหัวใจมนุษย์” และพยายามส่งเสริมให้มี “ธนาคารของเรื่องราวดีดี” หวังว่าเรื่องราวดีดีเล่มนี้ จะเข้าไปสัมผัสส่วนลึกในจิตใจของผู้คนอย่างกว้างขวาง ด้วยสัมผัสส่วนลึกในจิตใจเท่านั้น ที่จะช่วยให้โลกงดงามน่าอยู่

ศ.นพ.ประเวศ วะสี

คำนิยม

แม้เราจะเพียรพยายามสร้างและรณรงค์ ส่งเสริม “สังคมแห่งสุขภาวะ” ในรูปแบบต่างๆ มากมายเพียงใด แต่สังคมแห่งสุขภาวะที่แท้จริงย่อมไม่อาจเกิดขึ้นได้ หากมนุษย์ซึ่งเป็นผู้ขับเคลื่อนสังคมปราศจากเสียซึ่ง “หัวใจของความเป็นมนุษย์” หรืออาจสรุปคร่าวๆ ได้ว่า “คนที่มีคุณงามความดีอยู่ในหัวใจ” ย่อมมีจิตสำนึกห่วงใยทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น สรรพชีวิตทั้งมวล และสิ่งแวดล้อม และเมื่อบุคคลผู้นั้นลงมือกระทำการใดๆ เขาก็จะกระทำ อยู่บนพื้นฐานของการไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ทุกคนและทุกสิ่งเหล่านั้น

เมื่อราวต้นปีที่ผ่านมา คณะนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด และมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา ได้เผยแพร่ผลการวิจัยในวารสารการแพทย์บริติช เมดิคัล มีเนื้อหาสำคัญสรุปได้ว่า จากการศึกษาพฤติกรรมกลุ่มตัวอย่างกว่า 4,700 คน เป็นเวลา 20 ปี พบว่า “ความสุข” สามารถติดต่อแพร่จากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งได้ ด้วยการได้รับทราบเรื่องราวและพบเห็นบุคคลที่มีความสุข และเมื่อบุคคลหนึ่งได้เข้าไปอยู่ในเครือข่ายแห่งความสุขแล้ว เขาก็จะทำให้เพื่อนฝูง ญาติพี่น้อง และคนใกล้ชิดมีโอกาสที่จะมีความสุขเพิ่มขึ้นไปด้วย เพราะภาวะทางอารมณ์ของคนเราไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวเราเพียงคนเดียว แต่ยังเกี่ยวพันกับการกระทำและประสบการณ์ของผู้อื่นด้วย ไม่ว่าจะ เป็นบุคคลที่เราเกี่ยวข้องด้วยโดยตรงหรือไม่ได้รู้จักก็เป็นการส่วนตัวก็ตาม ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า ความสุขเป็นโรคติดต่ออย่างหนึ่ง

ด้วยนัยเดียวกันนี้ “หัวใจของความเป็นมนุษย์” ก็น่าจะเป็นโรคติดต่อได้เช่นกัน และเรื่องราวดีดีที่สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ได้รวบรวมมาไว้ในหนังสือเล่มนี้ รวมถึงอีกหลายเรื่องราวที่รวบรวมไว้ในธนาคารเรื่องราวดีดีแห่งชาติ ก็น่าจะช่วยให้ “หัวใจของความเป็นมนุษย์” ติดต่อแพร่ขยายไปยังคนไทยทุกคนได้อย่างกว้างขวาง และเมื่อนั้น ก็คงจะกล่าวได้เต็มปากเต็มคำว่า “สังคมไทยคือสังคมแห่งสุขภาวะ”

นพ.มงคล ณ สงขลา

ประธานคณะกรรมการบริหารยุทธศาสตร์
การสร้างสังคมสุขภาวะที่มีหัวใจของความเป็นมนุษย์

คำนำ

การเปลี่ยนแปลง - วลียอดฮิตแห่งปี 2551
แท้จริงแล้วการเปลี่ยนแปลงคือสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาแห่งการดำรงอยู่ของมนุษยชาติ ภายใต้นามที่อาจเรียกได้ว่า **“การพัฒนา”**
นับแต่ที่มีการพัฒนาเกิดขึ้น วิถีชีวิตของมนุษย์ยิ่งออกห่างจาก **“ธรรมชาติ”** อันเป็นต้นกำเนิดของชีวิตและวัฒนธรรมมากขึ้นทุกที จนทำให้ **“ธรรมชาติแห่งหัวใจของความเป็นมนุษย์”** เริ่มเปลี่ยนแปลงไป

.....
ธรรมชาติแห่งความเคารพและเกรงกลัวในปรากฏการณ์ธรรมชาติ
เปลี่ยนไปเป็นความมั่นใจและความอหังการที่จะเข้าควบคุมธรรมชาติ
ธรรมชาติแห่งความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และช่วยเหลือแบ่งปันระหว่าง
เพื่อนมนุษย์ เปลี่ยนไปเป็นการค้ากำไรและเอารอดเอาเปรียบ
ธรรมชาติแห่งการดำรงอยู่ด้วยความเรียบง่าย เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์
พึ่งพิงและต่างตอบแทนกับธรรมชาติ เปลี่ยนไปเป็นการผลิตด้วยเทคโนโลยี
ทันสมัยที่คำนึงถึงปริมาณมากกว่าคุณภาพของสิ่งแวดล้อมและสรรพชีวิต
ธรรมชาติแห่งการมองเห็นความงามของภูเขา ป่าไม้ ลำธาร ท้องฟ้า
ชลช ในฐานะของทรัพยากรเพื่อส่วนรวม เปลี่ยนไปเป็นการครอบครองและ
ตีมูลค่าในรูปของตัวเงิน

.....
ท้ายที่สุดแล้ว ความเปลี่ยนแปลงที่มีเศรษฐกิจและเงินเป็นตัวตั้ง
กลับนำสังคมมนุษย์ไปสู่ผลกระทบมากมาย

ป่าไม้ที่ลดลง มลพิษที่เพิ่มขึ้น ภัยธรรมชาติที่รุนแรง การขาดแคลน
อาหารและแหล่งน้ำ

ความล่มสลายของชุมชน ความเจ็บป่วย ความเหลื่อมล้ำทางสังคม
หนี้สินท่วมหัว ฯลฯ

มนุษย์ทุกคนล้วนได้รับผลกระทบนี้ ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง
เพราะตระหนักถึงผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งหลาย ทั้งปวง
จึงมีผู้คนกลุ่มเล็กๆ หลากหลายกลุ่ม ได้เริ่มต้นการเปลี่ยนแปลง
อีกครั้ง บนแนวทางของการกลับคืนสู่ธรรมชาติให้มากที่สุด

เช่นเดียวกับผู้คนจากทุกภาคส่วนในสังคมไทยที่มีส่วนร่วมในการร่าง
“พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550” เพื่อมุ่งหวังให้เป็นกฎหมายที่เป็น
เครื่องมือ กลไกในการเชื่อมประสานและขับเคลื่อนสังคมไทยไปสู่ “สังคมสุขภาวะ”

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ได้ดำเนิน “โครงการ
ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การสร้างสังคมสุขภาวะที่มีหัวใจของความเป็นมนุษย์”
ขึ้น โดยเล็งเห็นว่า สังคมสุขภาวะที่มีหัวใจของความเป็นมนุษย์นั้นต้องอาศัย
การพัฒนาประเทศอย่างสมดุล ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมควบคู่กันไป ภายใต้
บริบทของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงการสร้างการมีส่วนร่วมจาก
กัลยาณมิตรทุกภาคส่วนในสังคม เข้ามาร่วมขับเคลื่อนด้วยหัวใจของความเป็น
มนุษย์เป็นพื้นฐาน

ด้วยยุทธศาสตร์ของโครงการ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้
ร่วมกัน พัฒนาระบบการสร้างและจัดการความรู้ที่เน้นในทางสร้างสรรค์
สิ่งดีงามให้เกิดขึ้น โดยผ่านกระบวนการสื่อสารทางสังคมและนำไปสู่ค่านิยมใหม่
ของสังคม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดนโยบายสาธารณะที่เอื้อต่อการพัฒนาไปสู่สังคม
สุขภาวะที่มีหัวใจของความเป็นมนุษย์

.....

จากผู้พยายามควบคุมธรรมชาติ จึงเปลี่ยนมาเป็นผู้เรียนรู้ เข้าใจ
และยอมรับในความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ

จากผู้ชาย จึงเปลี่ยนมาเป็นผู้ให้

จากมุ่งค้ากำไรสูงสุด จึงเปลี่ยนมาเป็นการพึ่งพานรากฐานของ
ความหวังใยต่อชีวิตและสังคม

จากที่เคยทำงานเพื่อเงินและการถือตัวไปสู่สถานภาพที่ (คิดว่า) สูงขึ้น
จึงเปลี่ยนมาเป็นที่สนใจต่อเพื่อนมนุษย์และผู้ด้อยโอกาสในสังคม เคารพกัน
ในฐานะเพื่อนมนุษย์

.....

เมื่อการเปลี่ยนแปลงนำพาผู้คนให้คืนกลับมาสู่การเป็น “มนุษย์ที่มี
หัวใจของความเป็นมนุษย์” อีกครั้ง “เรื่องราวที่ดี” มากมายที่กระจายตัวเกิดขึ้น
ณ มุมเล็กมุมน้อย ทั่วไทย ทั่วโลก จึงเริ่มปรากฏขึ้น

เรื่องราวที่ดีดีส่วนหนึ่งจะนำมาเก็บไว้ใน “ธนาคารข้อมูลเรื่องราว
ดีดีแห่งชาติ” ซึ่งจะเป็นฐานข้อมูลเพื่อประโยชน์ของสาธารณะเพื่อให้เกิดการ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในวงกว้าง เป็นการสร้างเสริมกำลังใจให้แก่ผู้คนที่มุ่งมั่น
ในการสร้าง “สังคมที่ต้องการ” และที่สำคัญ เป็นแรงบันดาลใจให้ผู้คนอีก
กลุ่มหนึ่งที่กำลังมุ่งมั่นในสิ่งเดียวกัน

เมื่ออ่าน “เรื่องราวที่ดี” ในหนังสือเล่มนี้จบลง คุณอาจค้นพบว่า...

ท้ายที่สุดแล้ว สุดท้ายของการเปลี่ยนแปลง จะนำพาผู้คนกลับคืนสู่
ธรรมชาติ

ผู้การมองเห็นคุณค่าของทุกสรรพสิ่งด้วยหัวใจ

อันเป็นหัวใจที่แท้จริงของความเป็นมนุษย์

และเป็นความหมายที่แท้จริงของการพัฒนา

นพ.อำพล จินดาวัฒนะ
เลขาธิการคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

สารบัญ

กว่าจะมาเป็นหมู่บ้านทุ่งยาว 20

เมื่อวิถีมาถึงทางแยก- รัฐต้องการป่าเป็นวนอุทยาน
ขณะแม่หญิงยืนยั้น - ป่าคือแหล่งอาหารอันอุดม! 24

พื้นฟูผักพื้นบ้าน เป็นอาหารในครัวเรือน 47

เปลี่ยนมลพิษเป็นโรงแก๊ส 51

คิดค้นสูตรอาหารผสม ดึงฟังพาอาหารสัตว์จากโรงงาน 54

เมื่อโลกอุตสาหกรรมรุกคืบ 56

ปฏิเสธการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ โสมสเดย์ 59

สัมพันธ์ สมดุล และยั่งยืน 62
วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ธรรมชาติ

บทสรุป : ความสุขที่กินได้ของชาวบ้านทุ่งยาว 64

เมื่อไกลนี้จากเมืองลำพูน มีชุมชนแห่งหนึ่งที่ฟื้นฟูและรักษาผืนป่ากว่า 2,500 ไร่ เหลือรอด ให้ทุกคนในชุมชนได้กินได้ใช้มาจนถึงทุกวันนี้ราวกับ ซุปเปอร์มาร์เก็ตหรือตลาดสดประจำหมู่บ้านที่มีสินค้ามูลค่าเกือบล้านบาท ต่อปี โดยพวกเขาไม่ต้องจ่ายเงินสักบาท คนที่ยืนยั้น และยืนหยัดรักษา สิ่งมีค่าของชุมชนที่บรรพบุรุษผู้มีสายตายาวไกลได้รักษาไว้ตั้งแต่แรกอพยพ มาอยู่อาศัย หลายครั้งที่เกือบจะถูกฉกชิง ทั้งจาก อำนาจรัฐและมือที่มอง ไม่เห็นจากโลกภายนอก กลับเป็น ผู้หญิงชาวบ้านธรรมดาๆ เป็นแกนหลัก ที่ผ่านการต่อสู้หลายครั้งและหลายรุ่นคน จนใครหลายคนต่างกล่าวขวัญและ ชื่นชมพวกเธอไปต่างๆ นานา บ้างก็บอกว่า พวกเธอเป็น ก.ม.อ.หรือ กองกำลังรักษาความมั่นคงทางอาหาร บ้างก็บอกว่า พวกเธอคือ หน่วยป้องกันความมั่นคงทางอาหารของชุมชน ผู้หญิงทุ่งยาว คือใคร และเรื่องราวต่อสู้ของผู้หญิงชาวบ้านธรรมดาเหล่านี้ เริ่มต้นจากไหน ? ทำไมสายตาที่พวกเธอมองป่า จึงไม่แคบแค่มืดที่เอาไปขาย แต่มองเห็น ถึงความอยู่รอดในระยะยาวของทุกคน

“ถ้าพูดถึงความสุขแล้ว ไม่ต้องไปหาให้ไกล
ไม่ต้องไปหาที่อื่น คือหาที่ตัวเรานี้แหละ หาที่บ้านเรานี้ ในตัวเรานี้
คือถ้าเราบอกว่าพอ มันก็มีความสุขแล้ว

“แค่เรามีอยู่มีกิน เราก็อพอใจแล้ว ถึงแม้ว่าชีวิตความเป็นอยู่
ของเรามันจะไม่เลิศหรูอะไร แต่ว่าอย่างที่เราเห็นๆ นั้นแหละว่า เขาหลับ
เราก็อหลับ เขากิน เราก็อกินเหมือนเขา อันนี้ก็อาจจะเรียกได้ว่าเป็นความสุข
แล้ว แต่เรื่องความร่ำรวยอะไรนั้นไม่เคยคิด ไม่ได้คิดเลย...

“ที่ว่าความสุขแท้ๆ ของเราทุกวันนี้ คือการที่เราได้ช่วยคนในหมู่บ้าน
แล้วคนในบ้านเรายอมรับและให้ความร่วมมือ เข้าใจทุกส่วนและเขา
ยังปฏิบัติอยู่ เห็นด้วยอยู่ อันนั้นก็คือความสุขของเรา ถือว่าสุดยอด
แล้ว...ที่ว่าไม่ต้องมีเงินมีทอง เราก็มีความสุขได้ เราอยู่บ้านเรา แล้วทำให้
บ้านเราดีที่สุด”

นั่นเป็นคำพูดของแม่หญิงแห่งบ้านทุ่งยาว ที่บอกกับเราว่าชีวิต
ของพวกเธอทั้งหลายนั้น อยู่กันอย่างมีความสุขและพอเพียงอย่างแท้จริง
จนใครหลายคนต่างกล่าวขวัญและชื่นชมพวกเธอไปต่างๆ นานา
บ้างก็บอกว่า พวกเธอเป็น ก.ม.อ. หรือ กองกำลังรักษาความ
มั่นคงทางอาหาร

บ้างก็บอกว่า พวกเธอคือ หน่วยป้องกันความมั่นคงทางอาหาร
ของชุมชน ที่ได้ช่วยกันฟื้นฟูและดูแลรักษาความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า
กว่า 2,500 ไร่ ให้คงอยู่ ให้ผู้คนในชุมชนได้กินได้ใช้มาจนถึงทุกวันนี้

จำได้ว่า วันนั้นผมรู้สึกอบอุ่น และดูเหมือนว่าความสุขกำลัง
แผ่กระจายไปทั่ว ยามได้นั่งฟังแม่หญิงแห่งบ้านทุ่งยาวบอกเล่าเรื่องราว
ที่ผ่านมาของพวกเธอ

หวังอารมณ์นั้นผมรู้สึกเหมือนกับว่ากำลังนั่งดูสารคดีที่มีชีวิต
มีตัวตน เคลื่อนไหวไปมาอยู่เบื้องหน้า ยิ่งเฝ้ายิ่งมัน

และแล้วภาพในอดีตก็หมุนย้อนกลับ...

ป่าภาคี วรรณสัก...แม่หญิงโบหน้าอ้อมเอิบเปื้อนยิ้ม ้วยหกลีบปี
ฉายภาพชีวิตวัยเยาว์ให้เรารับรู้...จากเด็กหญิงตัวเล็ก ๆ ลูกผู้ใหญ่บ้าน
คนหนึ่ง ที่ชอบเฝ้ารู้อาตั้งแต่เด็ก ทุกครั้งที่พ่อออกพื้นที่ ไปประชุมชาวบ้าน
ไปติดต่อราชการ พ่อชอบจับเธอนั่งตะกร้าหน้าจักรยานคันเก่าไปด้วยทุกครั้ง

เธอจะนั่งอยู่กับพ่อ ซึมซับ เรียนรู้ ความจริงของชีวิต จากผู้ใหญ่
ที่นั่งคุยกันในวงนั้นอยู่เงียบๆ

และเธอเป็นเด็กหญิงคนเดียวในหมู่บ้านในยุคนั้น ที่ได้ออกไปเรียน
หนังสือข้างนอก ก่อนกลับมาใช้ชีวิตในหมู่บ้าน

อาจเป็นด้วยเหตุนี้กระมัง ที่ทำให้เธอกลายเป็นหญิงแกร่งแห่งบ้านทุ่งยาว เป็นแกนนำแม่หญิงทุ่งยาวเพื่อต่อสู้รักษาผืนป่าน้ำจืด อันเป็นแหล่งอาหารชุมชนมาช้านาน

ใช่ เธอเป็นประธานแม่บ้านมายาวนานเกือบสามสิบปี ก่อนลาออกมาหนุนเสริมอยู่เบื้องหลังความสุข ความสำเร็จของชุมชนแห่งนี้ ในวันว่างเธอยังคงเดินทางไปเป็นครูชาวบ้าน เป็นวิทยากรผู้รู้ให้กับเด็กในโรงเรียน รวมทั้งในเวทีชาวบ้าน เวทีวิชาการอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย

พี่วรรณ กันไชยสัก... จากเด็กสาวในหมู่บ้าน ที่ต้องเผชิญกับภัยแล้งและความลำบากขุกเข็ญในยุคหลังสัมปทานป่า เธอบอกว่าต้องหาคอนถันน้ำต่อนกลางคืนไปนอนรอริมขอบป่า เพื่อรอคิวตักน้ำกลางทุ่งแล้งบ้างก็ไปทะเลาะกัน ชกตีกันอยู่กลางทุ่งเพื่อแย่งน้ำกัน

มาถึงวันนี้ -- เธอคือประธานกลุ่มแม่บ้านแห่งทุ่งยาวคนใหม่ เธอคือตัวแทนของหญิงสาวที่มีความมุ่งมั่น เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของผู้หญิงอาวุโสของหมู่บ้าน เธอคือความหวังของหมู่บ้านในขณะนี้

และนี่คือคำบอกเล่าของแม่หญิงแกร่งแห่งบ้านทุ่งยาว ที่ได้ถ่ายทอดเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผ่านการต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคนานัปการ กระทั่งค้นพบหนทางแห่งสันติและเป็นสุข... ❁

กว่าจะมาเป็นหมู่บ้านทุ่งยาว

ปายนั้น ผมกับเพื่อนนักเขียนอีกสองท่าน มีโอกาสไปเยือนชุมชนบ้านทุ่งยาว ตั้งอยู่ในเขตตำบลศรีบัวบาน ไม่ไกลนักจากตัวเมืองจังหวัดลำพูน ชาวบ้านที่มีเชื้อสายไตยอง เราจึงได้ฟังสำเนียงนุ่มนวลระรินหูของภาษาของ ในประวัติศาสตร์ชุมชนแห่งนี้บอกไว้ว่า แต่เดิมนั้น บรรพบุรุษของชาวบ้านถิ่นนี้อยู่ที่เมืองยอง สิบสองปันนา ของประเทศพม่าโน่น ต่อมาในสมัยพระเจ้ากาวิละ ผู้ครองนครเมืองเชียงใหม่ ได้มีการเกณฑ์ชาวไตยองเข้ามา ชาวไตยองกลุ่มนี้ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บริเวณบ้านเวียงยอง ในเขตอำเภอป่าซาง ครั้นเมื่อมีผู้คนเพิ่มมากขึ้น จึงได้พากันขยับขยายไปหักร้างถางพงอยู่เชิงชายเขา

ปี พ.ศ. 2457 พ่อหลวงเครื่อง พยัฒมศักดิ์ ผู้ใหญ่บ้านคนแรก ได้นำชาวบ้านอพยพหนีแล้งจนมาพบกับที่ราบกว้างใหญ่ระหว่างภูเขา อีกทั้งยังมีป่าเบญจพรรณอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านจึงตัดสินใจตั้งบ้านเรือนบริเวณริมน้ำสาร จนกลายเป็นหมู่บ้านทุ่งยาวมาจนถึงทุกวันนี้

โดยในยุคบุกเบิกนั้น ว่ากันว่า ต้องใช้คนกว่า 30 คน ช่วยกันขุดลำเหมือง เพื่อใช้ในการผันน้ำเข้าทำนา โดยชาวบ้านได้ใช้เวลาถึง 3 ปีกว่าจึงแล้วเสร็จ ลำเหมืองมีความยาวทั้งหมด 3,800 เมตร โดยที่นำสนใจก็คือบริเวณต้นน้ำนั้นจะมีฝั้นป่า ต้นไม้ขนาดใหญ่ มีน้ำซับไหลมาตลอดปีชาวบ้านจึงเรียกป่านี้ว่า “ป่าน้ำจ๋า” ต่อมาพ่อหลวงเครื่องได้ประกาศให้พื้นที่ป่าจำนวน 60 ไร่ บริเวณนี้ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ห้ามจับจองพื้นที่และห้ามตัดต้นไม้ทุกชนิด

ต่อมาในปีพ.ศ. 2469 รัฐจากส่วนกลางได้มีนโยบายให้มีการสร้างทางรถไฟสายเหนือ สายเชียงใหม่-กรุงเทพฯ ขึ้นมา ซึ่งทำให้ฝั้นป่าแถบนี้ได้ถูกสัมปทานทำไม้หอมและทำฟืนรถไฟ จนทำให้ในหลายจุด พื้นที่ทางภาคเหนือมีการลักลอบตัดไม้เป็นจำนวนมาก

แน่นอน แม้กระทั่งไม้ในฝั้นป่าน้ำจ๋าก็ถูกลักลอบตัดด้วย ซึ่งทำให้ชาวบ้านทุ่งยาวต่างมองเห็นปัญหาที่จะตามมาในอนาคต

ทุ่งยาวจากต้นดอยลงสู่ที่ราบลุ่ม
คือที่มาของชื่อหมู่บ้านทุ่งยาว

ในที่สุดชาวบ้านก็ได้ตกลงร่วมกันปักอาณาเขตบริเวณป่าน้ำจាំให้เกิดความชัดเจนขึ้น

กระนั้น ในช่วงปี พ.ศ. 2511 ชาวบ้านที่นี่ก็เริ่มเจอวิกฤติปัญหาภัยแล้งอย่างหนัก ทั้งผู้คน ทั้งสัตว์เลี้ยง ต่างได้รับความเดือดร้อนกันไปทั่ว

“ตอนเจอปัญหานั้นปี 2511- 2512 บ้านทุ่งยาวนี่จะแล้งสุดๆ โดยที่บ่อน้ำตื้นนี่แห้งขอด ไม่มีน้ำกินกันเลย ต้องหวนน้ำคูดึงน้ำ ทะลอนๆ คั้นหาน้ำกิน ต้องลงมือขุดบ่อน้ำตื้นกันเป็นบ่อๆ เพื่อที่จะเอาน้ำมากิน”

พี่วีรวรรณ กันไชยสัก ผู้หญิงแห่งบ้านทุ่งยาวได้บอกเล่าให้เราฟังว่า ตอนนั้นจะมีบ่อน้ำที่ใช้สำหรับดื่มกินอยู่กลางทุ่งนาชาวบ้านที่นี่จะเรียกว่า ‘น้ำบ่อซ้อ’ ที่อยู่กลางนา ซึ่งก็พอมีน้ำผุดออกมาอยู่บ้าง

“พอตกกลางคืน ราวสองทุ่ม ทุกคนก็ต้องรีบหาคอนถันน้ำ ไปนอนรอริมขอบบ่อ เอาน้ำมากิน เปลี่ยนกันเข้าไปตัก บ้างก็ไปทะเลาะกันชกตีกันอยู่กลางทุ่งนั้นแหละ ตีเพื่อแย่งน้ำกัน...”

“จำได้ว่าตอนนั้นบางวันก็ไม่ได้อาบน้ำนะ เราเป็นเด็กที่ต้องไปหาน้ำมาให้ครอบครัว มันเรื่องหนักใจ อย่างคนที่เขามีฐานะหน่อย เขาก็จะเอารถพ่วงใส่ถังสองร้อยลิตรไปลาก แต่มันก็เกิดปัญหา เพราะมันลากไม่ค่อยไหวกัน คนนั้นก็มาเป็นลมล้มคว่ำอยู่ตรงนั้น เราก็สังสารเหมือนกันก็ร้องไห้กันนะ ตอนนั้น แม้กระทั่งวัวควายก็ไม่มีน้ำกิน ต้องประหยัด ต้องแบ่งๆ น้ำให้มันกินด้วย”

แน่นอน สาเหตุมาจากอะไร ไม่ต้องพูดถึง เพราะเป็นที่รู้ๆ กันของคนแถบนี้

“คือป่ามันเตียนไปหมดแล้ว มันโดนตัดถางไป ตอนนั้นมีการสัมปทานตัดป่าไปแล้ว หลังจากสัมปทานไปแล้ว ชาวบ้านก็ยังลุกฮือเข้าไปโค่นเผาถ่านขายกันอีก มันก็จะเหลือแค่ป่าน้ำจាំแค่นั้นแหละ”

สุดท้าย ผู้ใหญ่บ้านต้องเรียกประชุมชาวบ้านเพื่อแก้ปัญหาและหาทางแก้ไขโดยเร่งด่วน ในที่สุดพ่อหลวงก็ตั้งกฎหมู่บ้านว่า ต่อไปห้ามตัดไม้ทุกชนิด ตั้งแต่บริเวณผืนป่าน้ำจាំไปจนถึงเขตโรงเรียนอีก 800 ไร่ ห้ามใครตัดไม้เผาถ่านอย่างเด็ดขาด

“แล้วหลังจากนั้นก็ช่วยกันดูแลป่า เพียงแต่เราช่วยกันปกป้องดูแล ไม่ให้ใครเข้ามาทำลายเท่านั้นเอง... ต้นไม้ใบหญ้าที่มันก็ฟื้นขึ้นมาเองเลยนะ ไม่ต้องไปปลูกอะไร มันก็เกิดขึ้นของมันเอง พอเกิดขึ้นมาแล้วฝนก็มีมา น้ำก็มีมา...”

“ก็ปี กว่าป่าจะฟื้นคืนกลับมาสมบูรณ์เหมือนเดิม...” ผมเอ่ยถาม

“นานหลายปีเหมือนกันนะ กว่ามันจะฟื้นขึ้นมาใหม่”

ดูเหมือนว่าปัญหากำลังจะคลี่คลาย ผู้คนกำลังลืมตาอ้าปากกันได้บ้างก็ค้นพบปัญหาใหม่ที่เข้ามาอีกจนได้

เมื่อจู่ๆ ก็มีข่าวว่าทางการจะมอบผืนป่าบริเวณป่าน้ำจាំ ที่ชาวบ้านทุ่งยาวช่วยกันดูแลรักษากันมานาน เพื่อจัดสรรที่ดินเป็นหมู่บ้านใหม่ให้ราษฎรจากต่างถิ่นเข้ามาจับจองอาศัยอยู่ที่นั่น

“ในปี 2517 เราก็มาเจอปัญหาอีกครั้งหนึ่ง เมื่อทางราชการเขามีแนวคิดจะมาเอาผืนป่าน้ำจាំมาทำเป็นหมู่บ้านใหม่ทำให้พวกเราต้องคัดค้านและชี้แจงกับทางการว่า ตรงนี้เป็นป่าสมบูรณ์ ไม่ใช่ป่าเสื่อมโทรม จนพวกเขาได้ระงับแนวคิดนั้นไป จากนั้นเราก็ประกาศขยายพื้นที่รักษาดูแลป่าเต็มพื้นที่ไปเลย ทั้งหมดกว่า 2,500 ไร่ ห้ามตัดไม้ทุกชนิดในป่าของเรา”

แต่ก็อีกนั่นแหละ ขณะที่ชาวบ้านกำลังดำเนินไปอย่างมีความสุขอยู่นั้นก็ดูคล้ายกับว่าจะมีบางสิ่งแปลกใหม่ มีบางอย่างที่แปลกปลอม เดินทางเข้ามาทดสอบความแกร่งของจิตใจผู้คนชาวบ้านที่น้อยๆ เหมือนไม่รู้จักปลิ้น

เมื่อวิถีมาถึงทางแยก--รัฐต้องการป่าเป็นวนอุทยาน
ขณะแม่หญิงยืนยั้น --ป่าคือแหล่งอาหารอันอุดม!

ในห้วงปี 2532 ขณะที่วิถีชุมชนบ้านทุ่งยาวกำลังดำเนินไป
อย่างราบรื่นและเป็นสุขนั้น แต่แล้วจู่ๆ ก็ถูกสั่นคลอน ด้วยบางสิ่งบางอย่าง
ที่ไม่มีใครคาดถึง...

เมื่อกรมป่าไม้ได้เข้ามาในหมู่บ้าน พร้อมกับมีการจัดประชุมที่
บริเวณศาลาวัดทุ่งยาว พร้อมกับบอกว่า ทางกรมป่าไม้จะมีการประกาศให้
ป่าชุมชนบ้านทุ่งยาวเป็น 'เขตรวนอุทยาน' โดยบอกว่าจะจ่ายเงินอุดหนุนให้
ปีละ 80,000 บาท

แน่นอนว่า -- หากเปลี่ยนรูปแบบป่าชุมชนไปเป็นเขตรวนอุทยาน
ในเรื่องการจัดการดูแลป่าก็ต้องใช้หลักเกณฑ์ของวนอุทยาน นอกจากนั้น
ป่าผืนนี้ก็จะแหล่งท่องเที่ยวไปโดยปริยาย

แน่นอนว่า--ป่าที่ผู้คนในชุมชน
ได้ใช้เป็นแหล่งอาหาร ก็จะถูกห้ามใช้
ชาวบ้านจะเข้าไปหาอาหารจากป่า
เหมือนแต่ก่อนไม่ได้อีกต่อไป

แน่นอนว่า--การที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้
เข้ามาบอกกับชาวบ้านว่าจะเอาป่าที่
ชาวบ้านได้ต่อสู้และดูแลกันมายาวนาน
ไปเป็นวนอุทยานเช่นนี้ ย่อมส่งผลกระทบต่อ
ชีวิตและจิตใจของชาวบ้านทุ่งยาว
อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

เพราะนั่นเท่ากับว่า เป็นการ
เข้ามาทาบมือข้าวหม้อแกงของชาวบ้าน
ไปด้วย

นับแต่นั้นมา จึงเกิดการรวมตัว
เพื่อคัดค้านการประกาศเขตรวนอุทยาน โดยกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มแม่หญิงทุ่งยาว!!
“ตอนนั้นป่าทำยังงี้...” ผมเอ่ยถามป่าภาคี วรณสัก ในฐานะประธาน
กลุ่มแม่บ้านทุ่งยาวในห้วงขณะนั้น

“ก็เอาแม่หญิงมานั่งคุยกันว่า หลังจากที่เรต่อสู้กันเรื่องป่า แล้ว
ก็ที่ว่ากรมป่าไม้จะเอาเงินแปดหมื่นมาให้กับชาวบ้าน เพื่อเอาเป็นวนอุทยาน
เราก็บอกไปว่า ถ้าเราให้เป็นวนอุทยาน เราก็จะเสียสิทธิในการหาอาหารในป่า
เพราะว่าเราต้องกินเห็ด กินอะไรจากป่าตลอดปี ก็เลยเห็นความสำคัญ
ก็เลยไม่ยอมยกให้”

รูปพ่อหลวงเครือ พยัคฆ์
ผู้ใหญ่บ้านคนแรกของทุ่งยาว

ถ้ามองในอีกมิติหนึ่ง นี่อาจ
ถือได้ว่าเป็นอีกหนึ่งกลยุทธ์ที่กลุ่มแม่หญิง
ทุ่งยาวได้ต่อสู้โดยใช้สิทธิในการเรียกร้อง
ปกป้องผืนป่าน้ำจืด เมื่อตัวแทนกลุ่มแม่
บ้านคนนั้นลุกขึ้นพูดในที่ประชุม

“วันนั้น ป้ากับกลุ่มแม่หญิงก็มา
นั่งรวมกันอยู่อีกฟากหนึ่งของศาลา
การเปรียญ แล้วก็บอกเหตุผลว่าจะไม่
ยอมยกป่าผืนนี้ให้กับทางการ...พร้อม
ตะโกนบอกเขาไปว่า ‘เฮาบ่หื้อ เพราะว่
ถ้าเฮาบ่หื้อ เฮาก็มีอาหารกินแล้ว’ หลัง
จากนั้นก็ลุกขึ้นประท้วงกันเลย...”

“เราอยู่อย่างนี้ก็พอใจแล้ว เรา
ไม่ต้องการเงินที่ได้จากการท่องเที่ยว ถ้า
เป็นอุทยานแล้ว หน่อไม้ เห็ด ไข่มดแดง จะเอาที่ไหนมากิน เอาเงินแปด
หมื่นบาทไปพัฒนาเขาหัวโล้นที่อื่นดีกว่า ส่วนป่าผืนนี้ ชาวบ้านทุ่งยาวจะ
รักษาเอง...ป่าบอกเขาไปอย่างนั้น

“อันนี้เราก็คือว่า เราประสบความสำเร็จในการต่อสู้ในเรื่องของ
อาหาร เพราะว่าถ้าเราไปพึ่งหมู่กลุ่มผู้นำที่ผู้ชายทั้งหลายเขาจะอนุญาตให้
อยู่แล้ว เมื่อฝ่ายราชการขอ เขาก็ต้องให้อยู่แล้ว มีแต่แม่หญิงเรานี้แหละที่
เราไม่ให้ เราก็คือเป็นแกนนำเสียเอง ถ้าไม่งั้น วันนั้นก็ไม่มีแหล่งหาอาหารแล้ว
คงกลายเป็นป่าอุทยานไปหมดแล้ว”

ป้าภา คสสวลัก ประธานกลุ่มแม่บ้าน
ทุ่งยาวในหัวขบวนนั้น

ใช่ การคัดค้านของกลุ่มแม่หญิงทั้งหลาย ทำให้การประชุม
ในวันนั้นต้องล้มเลิกกลางคัน!!

หลังจากนั้น กลุ่มแม่หญิง กลุ่มแม่บ้านทั้งหมดก็มานั่งปรึกษา
หารือกันว่า ทำอย่างไรถึงจะรักษาป่าผืนนี้ไว้ได้ ทำอย่างไรถึงจะให้กรม
ป่าไม้ได้เลิกล้มแนวคิดเดิมที่จะเอาป่าที่ชาวบ้านช่วยกันดูแลนี้ไปจัดตั้งเป็น
เขตรวนอุทยาน

“ก็เลยมาศึกษาดู อาหารจากป่า ตอนนั้นมันมีการแย่งชิงป่ากัน
คุณวิเศษ สุจินพรหม นักวิชาการองค์กรพัฒนาเอกชน ก็เข้ามาคุยกับ
พวกเราว่า เราต้องมีข้อมูลให้กับคนทางนอกรู้ว่า การใช้อาหารจากป่านั้น
มันเป็นยังไง ก็เลยมาช่วยกันเก็บข้อมูล ในเรื่องของอาหารจากป่า แล้วเรา
ก็มาคิดกันว่าจะทำยังไง ถึงจะให้มันมีข้อมูล ซึ่งก็เป็นเรื่องลำบากอยู่
สำหรับชาวบ้านอย่างเรา”

ในที่สุด กลุ่มแม่หญิงทุ่งยาวก็เลยใช้วิธีง่าย ๆ โดยมีการแบ่ง
แม่บ้านออกเป็นกลุ่มๆ เพื่อช่วยกันจดบันทึกรายการอาหารที่หาได้จากป่า
ที่เก็บออกจากป่าในแต่ละวันๆ

“กลุ่มแม่บ้านก็มาตกลงกัน ว่าเราจะแบ่งกลุ่มออกเป็น 10 กลุ่ม
มีเงินอยู่ห้าพันบาท ก็เอาไปซื้อสมุด ดินสอ มาแจกกัน แล้วก็จดบันทึก
อาหารที่ออกจากป่าทุกวันเลย ง่ายๆ ก็คือว่า วันนี้ได้อะไรมาบ้าง ก็จะจด
บันทึกหมดนะ ได้หน่อไม้มาแกงหม้อหนึ่งก็บาท ก็ขีด ก็กิโล เห็ดก็ค่านวม
ว่ามีก็ขีด ก็กิโล คิดราคากันเอาเอง พอครบปีหนึ่ง เราถึงรู้ว่า โห...มันคิด
เป็นเงินได้เป็นก้านแสนกว่าบาท มันเป็นข้อมูลที่เรাজดบันทึก ซึ่งไม่ได้จด
บันทึกอย่างละเอียดอะไรนะ จดแบบชาวบ้านๆ...” ป้าภาตบอกเล่าถึงที่มา
ของการจัดทำข้อมูลแหล่งอาหาร

ผมหยิบงานวิจัยแบบชาวบ้านๆ ขึ้นนี้มาศึกษาดู แล้วรู้สึกทึ่งและ
รู้สึกชื่นชมในความมุ่งมั่น อดทนของแม่หญิงทุ่งยาวกลุ่มนี้...

ในที่สุด พวกเธอได้ทำการบันทึกข้อมูลอาหาร พืชผักที่ได้จากป่า
ทุกวันๆ ตลอด 12 เดือนในรอบปี

พวกเธอได้แบ่งพืชผัก ผลไม้ สมุนไพร สัตว์แมลง เป็นหมวดหมู่
ทั้งสำหรับขายและเป็นอาหาร

พบว่าในป่าผืนนี้มีคุณค่าทางพันธุกรรมพืชพันธุ์อาหารเป็น
จำนวนมหาศาล

มีผักกว่า 28 ชนิด เห็ด 25 ชนิด ผลไม้ป่า 13 ชนิด และสมุนไพร
20 ชนิด

และที่สำคัญ เมื่อมีการนำมาคำนวณเป็นตัวเลข เป็นตัวเงินแล้ว
จึงพบว่า มีมูลค่าสูงถึง 998,492 บาท

อาหารจากป่าชุมชนในรอบปี

เดือน	ประเภทพืช - สัตว์			
	แมลง	สัตว์	ผัก	ผลไม้
มกราคม	แมงมุม แมงป่อง ตะขาบ	ไข่มดแดง กบ เขียด ปลา	ผักตำลึง ผักขี้เหล็ก ผักหนาม ผักกูด ผักเหือด ผักฮี้ ผักเหมือดจ๊ะ ผักไคร้มด ผักหวาน ผักแตก ยอดมะกอก	
กุมภาพันธ์	แมงมุม แมงป่อง ตะขาบ	ไข่มดแดง กบ เขียด ปลา	ผักตำลึง ผักขี้เหล็ก ผักหนาม ผักกูด ผักเหือด ผักฮี้ ผักเหมือดจ๊ะ ผักไคร้มด ผักหวาน	

เดือน	ประเภทพืช - สัตว์			
	แมลง	สัตว์	ผัก	ผลไม้
			ผักแตก ยอดมะกอก ดอกอาว หน่อนางเมา ดอกแก	
มีนาคม	แมงมุม แมงป่อง ตะขาบ	ไข่มดแดง กบ เขียด ปลา งูสิงห์	ผักตำลึง ผักขี้เหล็ก ผักหนาม ผักกูด ผักเหือด ผักฮี้ ผักเหมือดจ๊ะ ผักไคร้มัด ผักหวาน ผักแตก ยอดมะกอก ดอกอาว หน่อนางเมา ดอกแก	

เดือน	ประเภทพืช - สัตว์			
	แมลง	สัตว์	ผัก	ผลไม้
เมษายน	แมงมุม แมงป่อง ตะขาบ ผีเสื้อ	ไข่มดแดง กบ เขียด ปลา งูสิงห์	ผักตำลึง ผักขี้เหล็ก ผักหนาม ผักกูด ผักเหือด ผักฮี้ ผักเหมือดจ๊ะ ผักไคร้มัด ผักหวาน ผักแตก ยอดมะกอก ดอกอาว หน่อนางเมา ดอกแก ผักปู้ยา ผักพ้อคำ ดอกก้าน หน่อไม้	

เดือน	ประเภทพืช - สัตว์			
	แมลง	สัตว์	ผัก	ผลไม้
พฤษภาคม	แมงมุม แมงป่อง ตะขาบ ผีเสื้อ	ไข่มดแดง กบ เขียด ปลา งูสิงห์ แมงมัน	เห็ดโคน เห็ดปูโล เห็ดหล่ม เห็ดถอบ เห็ดหนาม้อย เห็ดน้ำข้าว เห็ดปุมหมู ผักหวาน ผักกูด ผักบุ๋ย ผักพ้อค้ำ ผักเหือด ผักฮี้ ผักไคร้มัด ยอดมะเหมี่ยว ยอดมะกอก ดอกก้าน ดอกแก หน่อนางเมา หน่อไม้	

เดือน	ประเภทพืช - สัตว์			
	แมลง	สัตว์	ผัก	ผลไม้
มิถุนายน	แมงมุม แมงป่อง ตะขาบ ผีเสื้อ	กบ เขียด ปลา	เห็ดหล่ม เห็ดหนาม้อย เห็ดน้ำข้าว ผักตำลึง ผักขี้เหล็ก ผักกูด ผักหนาม ผักบุ๋ย ผักฮี้ ผักไคร้มัด ผักเหือด ยอดมะกอก หน่อไม้	
กรกฎาคม	แมงมุม แมงป่อง ตะขาบ ผีเสื้อ		เห็ดหล่ม เห็ดหนาม้อย เห็ดโคน เห็ดปูลม ผักตำลึง ผักขี้เหล็ก	

เดือน	ประเภทพืช - สัตว์			
	แมลง	สัตว์	ผัก	ผลไม้
			ผักกูด ผักหนาม ผักไคร้ ผักเหือด ยอดมะกอก หน่อไม้ ผักต้ว	
สิงหาคม	แมลงมุ่ม แมลงป่อง ผีเสื้อ	ต่อ แตน	เห็ดหล่ม เห็ดโคน เห็ดขมื่น เห็ดผ้า ผักตำลึง ผักขี้เหล็ก ผักไคร้ ผักเหือด ยอดมะกอก ผักต้ว ดอกครึ่ง	นมแมว นมวัว มะแฟน หามพาน

เดือน	ประเภทพืช - สัตว์			
	แมลง	สัตว์	ผัก	ผลไม้
กันยายน	แมลงมุ่ม แมลงป่อง ผีเสื้อ	ต่อ แตน	เห็ดหล่ม เห็ดหนาม้อย เห็ดขมื่น เห็ดน้ำข้าว เห็ดปุ่มหมู เห็ดกำปัง เห็ดโคนผัก ตำลึง ผักไคร้ ผักเหือด ผักบุง ยอดมะกอก ผักต้ว ดอกครึ่ง	มะขามป้อม มะกอก มะมี้ม สมอป่า
ตุลาคม	แมลงมุ่ม แมลงป่อง ผีเสื้อ	ต่อ แตน	เห็ดหล่ม เห็ดหนาม้อย เห็ดขมื่น เห็ดน้ำข้าว เห็ดปุ่มหมู	นมแมว นมวัว สมอป่า มะโจ๊ก มะขามป้อม

เดือน	ประเภทพืช - สัตว์			
	แมลง	สัตว์	ผัก	ผลไม้
			เห็ดถ่าน เห็ดกำปิง ผักตำลึง ผักไคร้มด ผักเหือด ผักบั้ง ยอดมะกอก ผักตั่ว ดอกครึ่ง ผักขี้เหล็ก	มะกาวิน มะแฟน หามฟาน
พฤศจิกายน	แมงมุม แมงป่อง ผีเสื้อ	ต่อ เตตน	เห็ดหล่ม เห็ดหน้าม้อย เห็ดขมื่น เห็ดน้ำข้าว เห็ดปุมหมู เห็ดกำปิง เห็ดโคนผัก ตำลึง	มะขามป้อม มะกอก มะมีม สมอป่า

เดือน	ประเภทพืช - สัตว์			
	แมลง	สัตว์	ผัก	ผลไม้
			ผักไคร้มด ผักเหือด ผักบั้ง ยอดมะกอก ผักตั่ว ดอกครึ่ง ผักขี้เหล็ก	
ธันวาคม	แมงมุม แมงป่อง ผีเสื้อ		เห็ดหน้าม้อย เห็ดน้ำข้าว เห็ดปุมหมู เห็ดกำปิง ผักตำลึง ผักไคร้มด ผักเหือด ผักบั้ง ผักตั่ว ดอกครึ่ง	มะขามป้อม มะกอก มะมีม สมอป่า

ตาราง ผลไม้ที่เป็นอาหารในป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว

ชื่อ	ลักษณะผล	เดือนที่เก็บ
1. นมแมว	กลมรี / สีแดง / เป็นพวง	ส.ค.
2. มะขวิด	กลม / แก่สีม่วงดำ	พ.ย.
3. นมวัว	กลมรี / สีแดง / เถา	ก.ย. - ต.ค.
4. มะห้าฟาน	กลม / ยาว / สีแดง / เถา	ก.ย. - ต.ค.
5. มะมีน (บก)	แบนรี / เมล็ด	ก.ย. - ต.ค.
6. ก่อเดื่อ	กลมรี / สีขาว	ต.ค. - พ.ย.
7. มะม่วงป่า	ผลเล็ก / สีเขียว	เม.ย. - พ.ค.
8. ตานขอ	ผลเล็ก / สีดำ / กลม	ธ.ค.
9. มะกั้ม	ผลรียาว / ทูบเม็ด	พ.ย. - ธ.ค.
10. มะนะ	ผลกลมรี / ผลสีเขียว	ส.ค.
11. มะป้อม	ผลสีแดง / กลม / กินเมล็ด	ธ.ค.
12. มะค่า	ฝักยาว / กินเมล็ด	ก.ย. - ต.ค.
13. ตะขบ	ผลเล็ก / สีแดง	ตลอดปี

ประเภทเห็ด

ชื่อ	ประเภทป่า	ประเภทอาหาร	ส่วนที่นำมาใช้
1. เห็ดถอบ	ป่าดอย	แกง / ต้ม	ดอกขาว
2. เห็ดไครี	ป่าริมห้วย	แกงส้ม	ดอกคล้ำ
3. เห็ดลม	ป่าริมห้วย	แกงคั่ว	ดอกน้ำตาล
4. เห็ดถ่าน	ป่าน้ำจ้ำ	ต้ม	ดอกดำ
5. เห็ดดิน	ป่าเชิงดอย	นึ่ง	ดอก
6. เห็ดทะเล	ป่าดอย	ต้ม / แกง	ดอกสีครีม
7. เห็ดหน้ามอย	น้ำจ้ำ / ดอย	ต้ม / แกง / นึ่ง	ดอกม่วง
8. เห็ดปุยหมู	น้ำจ้ำ / ดอย	ต้ม / แกง / นึ่ง	ดอกเหลือง
9. เห็ดขมิ้น	ป่าริมดอย	ผัด	ดอกส้ม
10. เห็ดข่า	ป่าริมดอย	ผัด	ดอกส้ม
11. เห็ดปูโจ	ป่าริมดอย	ต้ม / แกง	ดอกขาวเหลือง
12. เห็ดไข่นก	ป่าริมดอย	ต้ม / แกง	ดอกขาว - เทา
13. เห็ดน้ำข้าว	ริมห้วย	ต้ม / แกง	ดอกขาว

ชื่อ	ประเภทป่า	ประเภทอาหาร	ส่วนที่นำมาใช้
14. เห็ดขอนขาว	ริมห้วย	ผัด	ดอกขาว
15. เห็ดโคน	ป่า / สวน	ผัด / แกง	ดอกเทา
16. เห็ดไข่เหือง	ป่าดอย	ผัดต้ม	ดอกเหลือง
17. เห็ดป้อ	ริมห้วย	ต้ม	ดอกอมเทา
18. เห็ดแดง	ริมห้วย	นึ่ง	ดอกแดง
19. เห็ดกระด้าง	ป่าดอย	ใช้ประดับ	ดอกแดง
20. เห็ดรังผึ้ง	ป่าดอย	แกงส้ม	ดอกแดง
21. เห็ดฟาน	ป่าดอย	นึ่งจิ้มน้ำพริก	ดอกเหลือง
22. เห็ดเหียง	ป่าดอย	แกง / ต้ม	ดอกสีขาว
23. เห็ดห้า	ริมห้วย	แกงส้ม	ดอกดำคล้ำ
24. เห็ดข้าวดอก	ริมห้วย	ต้ม	ดอกสีขาว
25. เห็ดหล่ม	ป่าดอย	ตำน้ำพริก / ผัด	ดอกขาวเขียว

ตาราง ชนิดของพันธุ์พืชที่ใช้เป็นอาหารป่าชุมชนทุ่งยาว
จำแนกตามแหล่งที่เก็บหาและส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร

ชื่อ	ประเภทป่า	ประเภทอาหาร	ส่วนที่นำมาใช้
1. ขี้เหล็ก	ป่าน้ำจាំ	แกง	ยอด / ใบอ่อน
2. เขือง	ป่าน้ำจាំ		ใบ
3. มะกอก	ป่าน้ำจាំ	ส้มตำ / ผักลาบ	ผล / ยอด
4. ค้า	ป่าน้ำจាំ		เปลือก
5. สะเตา	ป่าน้ำจាំ	จิ้มน้ำพริก	ดอกอ่อน
6. เพกา	ป่าน้ำจាំ / ป่าห้วย	ยำ / จิ้มน้ำพริก	ผักอ่อน
7. เลียบ	ป่าดอย	จิ้มน้ำพริก	ยอด
8. มะเดื่อป่อง	ป่าดอย	จิ้มน้ำพริก	ยอด
9. มะตูม	ป่าน้ำจាំ	กبابลาบ / ผลไม้	ใบอ่อน / ผล
10. มะแตก	ป่าดอย	จิ้มน้ำพริก	ยอด
11. ไม้	ป่าริมห้วย	แกง / จิ้มน้ำพริก	ยอด
12. ผักสาบ	ป่าริมห้วย	แกงแค	ยอด
13. ผักสลิด	ป่าริมห้วย	แกงแค	ดอกขาว
14. ผักหนาม	ป่าริมห้วย	ต้มจอบ	ยอด

ชื่อ	ประเภทป่า	ประเภทอาหาร	ส่วนที่นำมาใช้
15. ผักกูด	ป่าริมห้วย	จิ้มน้ำพริก	ยอด
16. ผักแซ่ว	ป่าริมห้วย	แกง	ยอด
17. ผักใบเบา	ป่าดอย	แกงเห็ดถอบ	ยอด
18. ผักหวานป่า	ป่าดอย	แกง	ยอด
19. มะระขี้นก	ป่าริมห้วย	จิ้มน้ำพริก	ยอด / ผล
20. มะอึก	ป่าริมห้วย	จิ้มน้ำพริก	ยอด / ผล
21. สะแล	ป่าน้ำจ๋า	แกงส้ม	ผล
22. มะแค้ว้ง	ป่าน้ำจ๋า	แกงเผ็ด / อ่อม	ผล
23. ผักปุย่า	ป่าดอย	จิ้มน้ำพริก	ยอด
24. ผักตั่ว	ป่าดอย	จิ้มน้ำพริก	ใบอ่อน / ยอด
25. ผักยอดเน่า	ป่าริมห้วย	จิ้มน้ำพริก	ยอดอ่อน
26. ผักพ้อคำตี้เมีย	ป่าริมห้วย	แกงเผ็ด	ยอดอ่อน
27. ผักปุย	ป่าริมห้วย	จิ้มน้ำพริก	ยอดอ่อน
28. ผักดอกอาว	ป่าดอย	แกง / ลวก	ดอก

ตาราง ผลไม้ที่เป็นอาหารในป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว

รายการมืออาหารป่า	รวมจำนวน กิโลกรัม/ตัวละ/ลิตร	มูลค่าคิดเป็นเงิน
ไข่มดแดง	กิโลกรัมละ 100 บ. X 2,823 กก.	282,300
กบ-เขียด-ปลา	กิโลกรัมละ 40-80 บ. X 662 กก.	46,340
งูสิงห์	กิโลกรัมละ 100 บ. X 10 กก.	1,000
แมงมัน	กิโลกรัมละ 200 บ. X 20 กก.	4,000
แมงป่อง (ทำสต๊าฟฟ์)	ตัวละ 4 บ. X 5,000 ตัว	20,000
แมงมุม (ทำสต๊าฟฟ์)	ตัวละ 10-25 บ. X 1,198 ตัว	20,920
ตะขาบ (ทำสต๊าฟฟ์)	ตัวละ 10 บ. X 3,360 ตัว	33,600
ผีเสื้อ (ทำสต๊าฟฟ์)	ตัวละ 2-5 บ. X 10,948 ตัว	43,790
ต่อ-แตน	รังละ 80-200 บ. X 104 รัง	11,880
ผักรวม	กิโลกรัมละ 80 บ. X 425 กก.	34,000
ผักหวาน	กิโลกรัมละ 100-140 บ. X 425 กก.	80,020
เห็ดถอบ	ลิตรละ 80-100 บ. X 1,725 ลิตร	164,940
เห็ดรวม	ลิตรละ 20-40 บ. X 3,030 ลิตร	80,000

รายการมืออาหารป่า	รวมจำนวน กิโลกรัม/ตัวละ/ลิตร	มูลค่าคิดเป็นเงิน
เห็ดโคน	ลิตรละ 80-150 บ. X 355 ลิตร	38,200
เห็ดปูโล	ลิตรละ 50-60 บ. X 568 ลิตร	30,877
เห็ดหล่ม	ลิตรละ 40-100 บ. X 1,224 ลิตร	63,170
เห็ดขมิ้น	ลิตรละ 40-60 บ. X 440 ลิตร	22,800
หน่อไม้	กิโลกรัมละ 10-20 บ. X 73 กก.	940
ผลไม้ป่า	-	17,825
ใบตองตึง	ใบละ 1.50 บ. X 1,260 ใบ	1,890
	รวม	998,492

จากตารางผลผลิตรวมที่ได้จากป่าชุมชนตลอดระยะเวลา 1 ปี จะเห็นได้ว่า คิดเป็นมูลค่าได้สูงเกือบ 1 ล้านบาท แนนอน ข้อมูลเหล่านี้ ชาวบ้านได้นำมาใช้วิเคราะห์เปรียบเทียบกับงบประมาณพัฒนาที่รัฐจะให้ กับหมู่บ้านปีละ 80,000 บาท ถ้าชาวบ้านมอบป่าชุมชนคืนนี้ให้กรมป่าไม้ ทำเป็นวนอุทยาน ซึ่งนั่นหมายความว่า หากป่าชุมชนที่ชาวบ้านได้ใช้ ประโยชน์ตลอดมากลายเป็นวนอุทยาน ชาวบ้านก็จะมีสิทธิ์เข้าไปใช้ ประโยชน์จากป่าได้ตั้งเคย และไม่คุ้มค่าเลยหากชาวบ้านตัดสินใจรับ งบประมาณพัฒนาหมู่บ้านเพื่อแลกกับการสูญเสียโอกาสที่จะได้ผลผลิต

จากป่ามาเป็นอาหารทั้งกินและขายเป็นมูลค่า เกือบ 1 ล้านบาทต่อปี

“นี่เป็นตัวเลขที่จดบันทึกเฉพาะ บ้านเรานะ ไม่ได้นับที่คนต่างหมู่บ้านเข้ามา หาอาหาร มาเก็บไป เรายังไม่ได้จดบันทึก แล้วปีนั้นเห็ดถอบ เห็ดเผาะ ออกเยอะมาก ไข่มัดแดงนี่ก็ได้เยอะเหมือนกันนะ” ป้าภาติ บอกกับผมด้วยสีหน้าจริงจัง

“พอได้ข้อมูลตัวเลขเกี่ยวกับการใช้ ประโยชน์จากป่าชัดเจนแบบนี้แล้ว ทางกลุ่ม แม่หญิงทำอะไรกันต่อไปล่ะ...” ผมซักถามต่อ

“พอได้ข้อมูลแล้ว เราก็มาประชุมกัน พอประชุมกันแล้ว กลุ่ม ผู้ชายก็ยังมากับเราว่า ไม่เชื่อ ว่าทำไม ถึงได้เป็นเงินแปดแสนเก้าแสน งั้นบ้านเราก็ รวยแล้วสิ แต่ผู้หญิงก็ยืนยัน เพราะว่าพวกเรา จดบันทึกมากับมือ พอนานๆไป มันก็เริ่ม เห็นได้ชัด เริ่มยอมรับความจริง เพราะว่าเมีย เป็นคนจดบันทึก และเราก็ไม่ได้จดบันทึก คนเดียว จดกันทั้งบ้านจดบันทึกเหมือนกัน สุดท้ายพวกผู้ชายเขาก็ต้องเชื่อ แม้กระทั่ง นักวิชาการเข้ามาดูเขาก็เชื่อ เพราะว่าเราจด บันทึกข้อมูลนี้ไว้แต่ละปีๆ จดจากของจริง...” ป้าภาติสารายบอกเล่าให้ฟังอย่างละเอียด ก่อนหัวเราะอย่างคนอารมณ์ดี

เอื้องหมายนา

ดอกบวบสวรรค์ (ต้นปจ)

ในขณะที่พี่วีรวรรณบอกเสริมให้
เราฟังด้วยว่า ที่ผ่านมาได้นำข้อมูลที่เราจด
บันทึก สํารวจเอาไว้ในแต่ละปีนั้นมาเปรียบ
เทียบกับกัน ก็เห็นได้ชัดเจนว่า ข้อมูลจำนวน
รายได้จากป่านั้นไม่ห่างกันเลย

นี่กระมัง ที่ทำให้กรมป่าไม้ต้อง
ยอมจํานนต่อข้อมูลหลักฐาน และยอมรับ
กับแนวคิดของแม่หญิงบ้านทุ่งยาว ว่าทำไม
พวกเธอจึงรู้สึกผูกพันและหวงแหนป่าฝืน
นี้อย่างสุดชีวิต

คงเป็นเพราะว่า แม่หญิงทุ่งยาว
นั้นไม่ได้มองว่า ป่าฝืนนี้คือพื้นที่ที่มี
ต้นไม้อันหนาทึบ ที่เป็นต้นน้ำอีกสาย
หนึ่งของแม่น้ำปิงเท่านั้น หากพวกเธอยังมองลึกไปถึงว่า ป่าฝืนนี้นั้น
เปรียบเสมือน ‘ธนาคารธรรมชาติ’ ที่ทุกคนต่างฝากออม ดิน น้ำ ป่า
อาหาร ยารักษาโรค ที่มีอยู่มากมายให้ธรรมชาติดูแลรักษา โดยผลผลิตที่
เก็บใช้ในรอบปีนั้นคือดอกเบี๋ยที่งอกงยออยู่ไม่รู้จกจบสิ้น

เพราะทุกคนมองว่า ป่าฝืนนี้คือ ‘ครัวของชุมชน’ ที่ช่วยเลี้ยงปาก
เลี้ยงท้องชาวบ้านทุ่งยาวได้กินได้ใช้กันมานานแสนนาน

“ใช่ จริงๆ แล้ว ถ้าคนเรารักษาธรรมชาติ มันก็เหมือนรักษาชีวิต
คนไว้ได้” ป้าภาตี แม่หญิงแกร่งแห่งบ้านทุ่งยาวบอกย้ำกับเรา

วีรวรรณ กับไซยลัก ประธานแม่บ้าน
ทุ่งยาวคนล่าสุด หยิบเห็ดหลินหู้

พืชผักพื้นบ้าน เป็นอาหารในครัวเรือน

หากเราเดินไปตามถนน
ชอกชอยภายในหมู่บ้านทุ่งยาว ตามริมรั้ว
บ้านของแต่ละหลังคา เราจะมองเห็นผักไม้
ใช้เครือทอดเลื้อยพันกันแน่นหนา ไม่ว่าจะ
จะเป็นตำลึง ผักฮ้วน ผักเชียงดา เมื่อมอง
เข้าไปในรั้ว ก็จะมีแปลงผักที่ปลูกกันสลับ
ไว้ไม่ต้องเป็นระเบียบอะไรมากนัก ซึ่งถือได้
ว่าเป็นผักพื้นบ้านที่ปลูกทิ้งไว้ ปล่อยให้มัน
เติบโตเองตามธรรมชาติ ถึงเวลาเจ้าของบ้าน
ก็เดินไปเด็ดเก็บมาทำอาหารได้เลย

รับรั้วมีแต่ผักพื้นบ้านปลูก
ลาบเลี้ยวไปทั่ว

ป้าชนัน พิงคะสัน แม่หญิงกุ่มยาว
กำลังขุดชาออกมากับใบสอ

“เมื่อก่อนมีกระแскกันว่า ให้ปลูกเกษตรอินทรีย์ ผักกางมุ้ง ป้าก็เลยคุยกันว่า เราไม่เอาดีกว่า เราเอาอีกแบบหนึ่ง เรามาฟื้นฟูเรื่องผักพื้นบ้านเราดีกว่า พื้นผักหละ ผักฮ้วน ผักบั้ง (ปลั่ง) ผักเสี้ยว ผักแคบ (ตำลึง) ผักขี้เหล็ก ป่าลิดไม้ (เพกา) ผักหละ (ชะอม) ผักเชียงดา หลายๆ อย่างที่มันกินได้จากคนสมัยก่อน ก็เลยไปหากล้ามาปลูก ไปขอเอาที่สำนักงานป่าไม้...” ป้าภาคีบอกแนวคิดในการฟื้นฟูพืชผักพื้นบ้าน

“ตอนแรกๆ ที่ป้าเป็นคนจุดความคิดให้ชาวบ้านหันมาปลูกผักพื้นบ้าน ชาวบ้านเอาด้วยมัย” ผมเอ่ยถาม

“ตอนเริ่มแรกนั้นมีประมาณ 5-6 คน เพราะว่าเราไปเอากล้าไม้มาวางไว้ที่บ้านของผู้ใหญ่บ้าน แล้วก็บอกว่าใครอยากได้กล้าไม้ก็ขอให้มาเอง พอดีเศรษฐกิจช่วงนั้นมันถดถอยเรื่อยๆ ใครไม่ปลูก เราก็ลงมือปลูกเป็นตัวอย่างก่อน พอปลูกแล้วมันก็ได้กิน ผักขี้เหล็ก ผักอะไรๆ เต็มรั้วเต็มราวตามไหล่ทางไปหมด”

“ตอนแรกๆ ข้า ตะไคร้ ชาวบ้านยังซื้อกินกันอยู่เลย แล้วตอนนี้พื้นที่มาละ ทั้งหมู่บ้าน ทุกหลังคาเรือนต้องมี ไม่มีให้ขาย ก็ต้องมีให้กิน ไม่ต้องไปขอคนอื่นนะ อายเขา แผ่นดินเราก็มีย กี่ว่ากันไปตรงๆ อย่างนี้ มันไม่ใช่เรื่องยาก จำปลูกลงดินไว้ เอาข้า ตะไคร้ ขมิ้น ใบมะกรูดปลูกไว้ มันต้องได้กิน” พี่วีรวรรณ บอกเล่าให้ฟัง

“ใช่ คนเฒ่าก็สอนไว้ว่า ฝนตกอย่าไปอยู่ร่ม อย่าไปนอนอยู่เฉยๆ มีอะไรก็เอาไปปลูกไว้ จะถือว่าในช่วงเดือนแปด หรือเดือนพฤษภาคม ฝนตกลงมาแล้ว เราก็จะเริ่มปลูกกัน พอมาถึงตอนนี้ มันก็โต ก็เก็บกินได้แล้ว” ป้าภาคีเสริม

“เดี๋ยวนี้ชาวบ้านที่นี้ไม่นิยมซื้อผักจากข้างนอกมากิน ผักที่แปลงไปอย่างกะหล่ำปลี บรอกโคลี กระบี่ เขาว่าไม่อร่อย กลัว มียาฆ่าหญ้า ผสม บ้านเราก็มีผักที่อยู่ตามธรรมชาติเยอะแล้ว ไม่จำเป็นต้องไปหาซื้อ

ป้าภาคี พาญาติผักพื้นบ้าน
วางขายอยู่ริมถนน

จากที่อื่น หาเองจากป่า แล้วก็ไม่มีผักเครื่องเคียงมากมายในสวนครัว ปลอดภัยด้วย อย่างผักในห้างเราก็ไม่แน่ใจเหมือนกันว่า จะดีหรือเปล่า ถ้าปลูกเองก็จะแน่ใจว่าปลอดภัย” พี่วีรวรรณ กันไชยสัก ประธานแม่บ้านคนใหม่ของบ้านทุ่งยาว บอกกับเรา

“ล่าสุดนี้ เราไปขนเอาพันธุ์ผักมา 4 คันรถ มีอยู่ 6,000 ต้น มีทุกชนิด มีผักหละ (ชะอม) ป่าลิดไม้ ผักฮ้วน ผักขี้เหล็ก เอามาหมด เอามาทั้งต้นฝาง

เห็นจากป่า บำบาวชายเป็นรายได้เสริม
ให้กับแม่บ้านทุ่งยาว

ซึ่งเป็นสมุนไพรก็เอามาหมด พอเอามาแล้วก็ให้เขาเอาไปปลูกในป่าอย่าง
ต้นไผ่ ไม้หกหรือว่าไผ่หก ก็ให้เขาเอาไปปลูก แล้วมันมีคนทีอื่นมาทำนา
ในหมู่บ้าน มาขนเอาต้นไม้เราไปเราก็ไม่ว่า ก็เอาไปเถอะ เราก็บอกอย่าง
เอาไปปลูกเถอะ ขอให้มันได้กินเถอะ...”

นอกจากนั้น แม่บ้านทุ่งยาวยังมีการนำพืชผักพื้นบ้าน อย่าง
มะนาว มะกรูด มาแปรรูปเป็นน้ำยาล้างจาน ซึ่งก็ช่วยทำให้ชาวบ้านทุ่งยาว
ลดต้นทุน ลดรายจ่ายได้อีกทางหนึ่งด้วย

เปลี่ยนมลพิษเป็นโรงแก๊ส

โถงใกล้ไม่ไกลนัก จากที่เรานั่งสนทนากันอยู่ จะมองเห็นอาคาร
หลังหนึ่งตั้งอยู่ระหว่างลำน้ำกับผืนป่าที่รกรกรึ่มเย็น

“นั่นเป็นโรงทำแก๊สชีวมวล...” ป้าภาคีชี้ให้เราดู

‘โรงแก๊สชีวภาพ’ ถือได้ว่าเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้าน
กลุ่มผู้เลี้ยงหมูในชุมชนที่ได้เปลี่ยนจากวิกฤติมาเป็นโอกาส จากปัญหา
มลพิษเรื่องกลิ่นในชุมชน จนกลายเป็นโรงแก๊สชีวมวลเพื่อใช้ในครัวเรือนได้

“เริ่มต้นยังไง ถึงเอาชีวมวลมาทำเป็นแก๊สชีวภาพในชุมชน” ผมเอ่ยถาม

“คือเมื่อก่อนเราเลี้ยงหมู แล้วมันมีกลิ่นเหม็น ก็เดือดร้อนกัน
เลยมาคิดถึงกันว่า ชีวมวลเรามี เราเอาไปเป็นปุ๋ยใส่นาข้าวก็ได้ เอาใส่ผัก

ก็ได้ ทีนี้มีเจ้าหน้าที่มาสาธิตเรื่องการทำแก๊สชีวภาพ สาธิตในหมู่บ้าน ก็เลยถามเขา ว่าถ้าอย่างกลุ่มแม่บ้านจะรวมตัวกันทำจะได้หรือเปล่า เขาก็บอกว่าได้ ไปติดต่อเลย ผ่านเกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด แล้วเขาแนะนำ ให้ไปที่ มูลนิธิสถาบันก๊าซชีวภาพ เชียงใหม่ ก็เลยไปพูดให้เขาฟัง เขาก็สนใจ ก็ออกมาดู ซึ่งเราก็มีกลุ่มอยู่แล้ว เขาก็เลยสนับสนุน แล้วก็ให้เอา คนในหมู่บ้านเรานี้แหละไปอบรมทำบ่อ พอฝึกทำได้แล้วก็กลับมาทำ โรงแก๊สชีวภาพกัน...”

ป้าภาคีบอกว่า หลังจากได้รวมกลุ่ม เขาก็ให้เงินสนับสนุนมา 40,000 บาท เอามาให้ยืม อย่างสมมติว่าถ้าทำบ่อขนาดจุ 30 คิว เราใช้งบประมาณ 50,000 บาท ทาง ธกส.เขาก็จะออกให้ 1 ใน 3 ส่วนที่เหลือ เขาก็จะให้กู้ แล้วก็ผ่อนคืน ก็เลยเริ่มจากนั้นเลย ประมาณ 3 - 4 ปีก่อน แล้วก็ขยายเพิ่มขึ้น ขยายออกมานอกชุมชน

“อย่างของป้าที่ทำอยู่ โรงแก๊สก็อยู่นอกชุมชน แล้วก็ต่อท่อเข้ามาเอาแก๊สมาใช้ ต่อท่อมาเหมือนท่อน้ำ เอาไปใช้ประโยชน์เป็นแก๊สหุงต้ม ตื่นเข้ามา ขอได้หนึ่งข้าว หุงข้าวก็พอแล้ว...”

“เวลาเปิดแก๊สนี้มันจะเหม็นชีหุมน้อย...” นักเดินทางคนหนึ่งเอ่ยถาม ด้วยสีหน้าสงสัย

“ไม่เหม็นหรอก...” ป้าตีเอ่ยออกมาอย่างคนอารมณ์ดี

“แล้วเราอัดใส่ถังแก๊สเหมือนแก๊สทั่วๆ ไปได้มัย” เราซักถามต่อ ด้วยความใคร่รู้

“ไม่ได้อัดใส่ถัง คือมีคนเคยลองอัดใส่ถังแล้ว แต่มันไม่อยู่ มันเบา มันเป็นแก๊สมวลเบา ดังนั้นเราจะต่อท่อแก๊สมาเปิดวาล์วที่ในบ้านเลย”

“แก๊สอยู่ในท่อได้นานมัย”

“ถ้าอยู่ในท่อนี้จะอยู่ได้นาน ถ้าเราเปิดวาล์วมันถึงจะมา ถ้าเราไม่เปิด มันก็อยู่ของมันอย่างนั้น มันก็มีที่ระบายของมันไง”

เราถามต่อว่า มีการจัดสรรแบ่งกันยังไง มีปัญหาบ้างมัย ว่าบ้านนี้ใช้มากใช้น้อยอย่างไร

“มันก็มีบ้าง แต่ก็ไม่ถึงกับแย่ง ก็คือบางที่ไม่มีแก๊ส เขาก็จุดไฟ เขาก็เตรียมสำรองไว้ เวลาไม่มีแก๊สก็ใช้ฟืนก็ได้ ใช้แก๊สถึงมาสำรอง ปีหนึ่งจะใช้สักถังหนึ่ง ของป้าก็ใช้เหมือนกัน แล้วก็ปีหนึ่งก็จะเสียค่าแก๊สปกติ. ประมาณสองถัง ให้เราเอามาสำรอง เวลามันใช้พร้อมกันหลายครอบครัว มันก็จะมีปัญหาบ้าง แต่ก็ไม่ถึงขั้นเดือดร้อนกันนะ” ป้าภาคีอธิบายให้ เข้าใจ

ทุกวันนี้ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้เลี้ยงหมูของบ้านทุ่งยาว ได้นำชีหุมนำมาทำแก๊สชีวภาพ ใช้กันอยู่ทั้งหมด 30 ครัวเรือน

ซึ่งนอกจากจะแก้ปัญหาเรื่องกลิ่นได้แล้ว ชาวบ้านยังได้ประโยชน์จากแก๊สหุงต้มได้อีก นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้นำเอาชีหุมนำมาทำปุ๋ยหมักชีวภาพ เพื่อใช้ในการเกษตรกรรมได้อีกด้วย

คิดค้นสูตรอาหารผสม ๖๘พืชอาหารสัตว์จากโรงวาบ

กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้เลี้ยงหมู ยังได้พัฒนารูปแบบการเลี้ยงหมู มาเป็นแบบฟาร์ม และเข้าเป็นสมาชิกของสหกรณ์ผู้เลี้ยงหมู ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของชาวบ้าน 2 ตำบล คือตำบลป่าสัก กับตำบลศรีบัวบาน ร่วมกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์กลุ่มผู้เลี้ยงหมู และยังได้รวมตัวกันคิดค้นการทำสูตรอาหารแบบผสมผสาน ซึ่งทำให้ลดต้นทุนในเรื่องอาหาร ไม่ต้องไปซื้ออาหารสัตว์จากโรงงานเหมือนแต่ก่อนมา

“เราเข้าไปเป็นกลุ่มสหกรณ์ ซึ่งมีการคิดค้นเรื่องสูตรอาหาร เอา แกลบ เอาขมนมาจากนิคมอุตสาหกรรมลำพูนซึ่งตั้งอยู่ใกล้ๆ หมู่บ้าน อย่างเช่น กากขนม มาม่า ขนมหาหุ่ย หรือขนมที่ทำจากข้าวโพด มาผสมเป็นอาหารผสม”

“ราคาอาหารที่สหกรณ์ทำให้ต้นทุนมันถูกกว่าของซีพีเยอะมัย” ผมเอ่ยถามถึงต้นทุนในการทำอาหารสัตว์

“ใช่ ถูกกว่า แต่ก็ไม่มากนัก แต่เรารู้ว่าอาหารของเรานั้นดีหรือมีคุณภาพอย่างไร อย่างอาหารสัตว์ของซีพี บางทีอาจจะลดอะไรบางอย่างไปกินแล้วโตช้า ซึ่งมันเช็คไม่ได้ แต่สูตรอาหารของเรา อันนี้เรารู้ เพราะว่าคนที่ผสมอาหารเขาก็เลี้ยงหมู ถ้าหมูกินแล้วท้องมันเสียมันเป็นเพราะอะไร อาหารมันไม่สะอาดหรือเปล่า และพอตีลูกเขยป่า เขาก็เป็นอาจารย์ปศุสัตว์ สอนอยู่ที่ มช. ก็มาช่วยดูแลหมูให้เราด้วยอีกแรงหนึ่ง” ป้าภาทิบอกกับเรา

ป้าภาทิยังกล่าวย้ำว่า การเข้าร่วมเป็นสมาชิกสหกรณ์ผู้เลี้ยงหมู นั้นเป็นประโยชน์ทั้งในเรื่องการช่วยเหลือและต่อรองราคาพ่อค้าได้

“สหกรณ์จะให้ความรู้ในเรื่องของอาหาร ในเรื่องของโรค เรื่องของวัคซีน ในเรื่องของตลาด อะไรพวกนี้ สมมุติที่ขาย พ่อค้ามาซื้อนี่นะ เขาจะซื้อกิโลละ 48 บาท แต่ถ้าเราเอาไปขายร่วมกับสหกรณ์ เราจะขายกิโลละ 52 บาท ซึ่งสามารถต่อรองกับพ่อค้าได้”

ผมนั่งฟัง แล้วคิดตาม...รู้สึกชื่นชมแม่บ้านกลุ่มนี้ ที่ได้ทำอะไรให้กับชุมชนของตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเมื่อเราเรียนรู้และศึกษาดูให้ชัด จะเห็นว่ากิจกรรมที่แม่หญิงทุ่งยาวได้ทำมาจนเกิดผลสำเร็จนั้น ล้วนมาจากปัญหาที่ทั้งสิ้น ก่อนที่พวกเขาจะค่อยคิดหาวิธีการนำมาสู่การแก้ไขชีวิตความเป็นอยู่ให้มันดีขึ้นกว่าเดิม

เมื่อโลกอุตสาหกรรมบุกคืบ

ชุมชนบ้านทุ่งยาว ตั้งอยู่ไม่ไกลจากนิคมอุตสาหกรรมลำพูนมากนัก

นิคมอุตสาหกรรมลำพูนจึงดึงดูดคนหนุ่มคนสาวในละแวกนี้เข้าไปเป็นลูกจ้างคนงานกันอย่างต่อเนื่อง

แน่นอน ยาวชนคนหนุ่มสาวเกือบ 80 เปอร์เซ็นต์ในพื้นที่ ต่างมุ่งหน้าไปสู่ถนนสายอุตสาหกรรม กระทั่งพลัดหลงเข้าไปสู่วังวนของโลกแห่งทุนนิยมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

“จำได้ว่าก่อนปี 2540 เด็กๆ คนหนุ่มคนสาวนี้จะไปทำงานในนิคมฯ หมดเลย เพราะว่าเงินสะพัด พวกเขาไม่สนใจ ไม่สนหา ปล่อยให้มันร้างหมดเลย” พี่วีรวรรณบอกเล่าให้เห็นภาพในหัวนั้น

ป้าภาคี วรรณลัก กับพี่วีรวรรณ กับไชยลัก แม่หญิงแห่งทุ่งยาว

แต่ก็นั่นแหละ เมื่อพวกเขาเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม มีรายได้ดีกว่าทำนาทำสวนในหมู่บ้าน แต่เมื่อย้อนคิดและทบทวนหลายคนเริ่มรู้ว่า ได้เงินมาแต่ไม่พอเหลือเก็บ เหลือใช้

ว่ากันว่า เพียงแค่หนุ่มสาวได้รับเงินเดือนวันแรกไหลออกมาหน้าประตูโรงงาน ก็ถูกดูดเงินไปหมดจนเกลี้ยงกระเป๋า

“ป้าชอบใช้คำว่า ถูกพวกมันดักไช ดูดเอาเงินไปหมด” ป้าภาคีบอกเล่าให้เห็นภาพโดยหยิบ ไซดักปลาออกมาใช้กับเรื่องนี้

ไช้ เด็กหนุ่มเด็กสาวที่ทำงานโรงงานต่างถูก ‘ดักไช’ นั่นก็เพราะว่าบริเวณหน้านิคมอุตสาหกรรมลำพูนนั้น เราจะมองเห็นร้านอาหาร ผับคาราโอเกะ ห้างสรรพสินค้า ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่เต็มไปหมด คนงานพอเลิกงานออกมาก็จะถูกดูดเข้าไปตรงนั้น ทั้งๆ ที่ยังใส่ชุดโรงงานอยู่เลย

หน้าซ้ายังก่อปัญหาอื่นตามมาอย่างต่อเนื่อง อย่างเช่น ชู้สาว ยาเสพติด ตามมาอีกด้วย

“ปี 2540 เป็นช่วงฟองสบู่แตก เศรษฐกิจเริ่มถดถอย คนที่ออกไปทำงานในโรงงานเริ่มรู้แล้วว่า เริ่มลำบากแล้ว เงินที่ได้จากนิคมมาก็เอามาซื้อข้าวกิน ไหนจะค่าข้าว ไหนจะค่าน้ำมันรถ ไหนจะกับข้าว จีปาละ แล้วมันไม่พอกิน” พี่วีรวรรณบอกเล่าให้ฟัง

“ที่เขาคิดได้เขาก็หันกลับมาเหมือนกันนะ เขาหันกลับมาบ้านที่ไร่นาก็ยังมีอยู่ ก็ยังดีที่หมู่บ้านเรายังมีที่นาที่ไร่หลงเหลืออยู่ แต่ที่อื่น

มันไม่มีเหลือแล้วล่ะ...” ป้าภาคิฉายภาพให้เห็น

ไซ่ ยังกดีที่ทุกวันนี้คนหนุ่มคนสาวในหมู่บ้านทุ่งยาวได้เรียนรู้และปรับตัว ที่จะอยู่ ที่จะรู้ และเท่าทันกระแสโลกอุตสาหกรรมโลกของทุนนิยมมากยิ่งขึ้น

“มาวันนี้ คือพวกคนหนุ่มคนสาวที่ยังทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเริ่มรู้จักปรับเปลี่ยนกันแล้ว ถ้าวันไหนเป็นวันหยุด หยุดกี่วัน ก็จะกลับมาทำนา มาปลูกนา มาเกี่ยวข้าว ตอนนั้นก็ปรับเปลี่ยนไปละ เดี่ยวนี้เห็นเด็กๆ ที่ทำงานนิตมต้องกลับมาทำนาคนละ 2 ไร่ 3 ไร่ เอาข้าวไปกินบ้างก็กลับมาบ้าน มากินข้าวที่บ้าน วันหยุดก็พากันเข้าป่าหาเห็ด หาหน่อไม้มาทำกับข้าวห่อไปกินในโรงงาน...”

ในขณะที่หนุ่มสาวออกจากหมู่บ้านไปทำงานในโรงงาน ป้าภาคิ จะใช้เวลาว่างพูดคุยกับพ่อแม่ของหนุ่มสาวเหล่านั้น เพื่อคิดและวางแผนกันถึงอนาคตของลูกหลาน

“คือถ้าเราไปเดือน เด็กมันไม่ฟัง แต่เราจะไปคุยกับพ่อแม่ของเขา เวลาเมื่อไหร่ก็เลิกๆ ไม่ว่าจะเป็นการนั่งคุยกันในงานศพ งานบุญอะไรนั่งคุยกัน แล้วก็ประสบการณ์นี้มันมีมาเหมือนกันหมด อย่างเขาไปทำงานลูกไปทำงาน ก็พยายามบอกไม่ให้พ่อแม่เขาขายที่นา เพราะถ้าเราไม่รักษาขายไร่ขายนาไปหมดแล้ว เราจะเอาอะไรมาทำกิน มันก็เกิดการร่วมกันคิดก็ไม่ยอมขาย รักษาเอาไว้ให้ลูกให้หลาน”

ในที่สุด คนหนุ่มคนสาวของหมู่บ้านทุ่งยาวเขาก็กลับมาทำไร่ ทำนา ทำสวน พออยู่ พอกิน ไม่ต้องเป็นหนี้เป็นสิน แต่สามารถมีชีวิตอยู่กันอย่างมีความสุข

“ยังมีเยอะอยู่ ที่เด็กๆ ไม่ยอมไปทำงานในโลกอุตสาหกรรม”
ป้าภาคิเอ่ยออกมาด้วยน้ำเสียงอบอุ่นและมีหวัง

ปฏิเสธรากท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ โอบาตย์

“อ”าตรมชุมชนคนานติ ศูนย์การเรียนรู้ป่าชุมชนเพื่อพัฒนายั่งยืน”

ป้ายด้านหน้าอาคารทรงล้านนาผสมสถาปัตยกรรมแบบญี่ปุ่นนั้น สื่อให้เห็นว่า ชุมชนบ้านทุ่งยาวได้เป็นที่รู้จักกว้างขวาง มีชื่อเสียงไปไกลถึงต่างประเทศแล้วในเวลานี้

“ปลายเดือนนี้จะมีนักศึกษาพม่าเข้ามาศึกษาดูงานที่นี่อีกด้วย”
พี่วีรวรรณ กันไชยสัก ประธานแม่บ้านทุ่งยาวคนใหม่บอกกับเรา

ไซ่ ทุกวันนี้ หมู่บ้านทุ่งยาวได้กลายเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ป่าชุมชนที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของภาคเหนือ มีคณะชาวบ้าน ชำราชากร นักเรียนนักศึกษาทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาศึกษาดูงานกันอย่างต่อเนื่อง

ในขณะที่มีบางหน่วยงาน
มาเสนอให้บ้านทุ่งยาวจัดเป็นธุรกิจ
การท่องเที่ยว เป็นโฮมสเตย์

ในขณะที่ชาวบ้านทุ่งยาว
ย่าและยืนยันจะไม่ทำ แต่จะให้
ชุมชนทุ่งยาวเป็นศูนย์การเรียนรู้

“คือถ้ามีท่องเที่ยว ก็ต้องมี
ธุรกิจท่องเที่ยวในหมู่บ้าน มันเป็น
ธุรกิจเล็กๆ ซึ่งเราไม่ได้ทำอย่างนั้น
เราอยากให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้
มาเรียนรู้กับชาวบ้าน มาเรียนรู้กับชุมชนมากกว่า ไม่ใช่เป็นศูนย์ท่องเที่ยว”

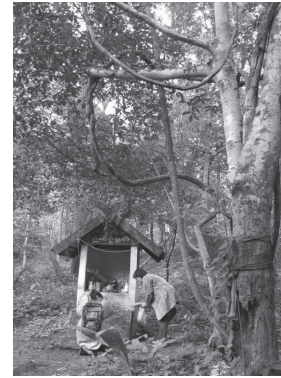
ต้นไผ่ใหญ่สุดให้เห็นไปทั่วผืนป่าบ้าน้ำ

อาคารชุมชนคนชาติ ศูนย์การเรียนรู้ป่าชุมชน
เพื่อพัฒนายั่งยืน ขอบ้านทุ่งยาว

จริงสิ ผมเข้าใจที่
ยาวปฏิบัติธุรกิจท่องเที่ยวแบบนั้น คง
เพราะเห็นว่าเป้าหมายของการอนุรักษ์
ดิน น้ำ ป่า เพื่อความมั่นคงทางอาหาร
จะเพี้ยนไป กลายเป็นการทำลายทรัพยากร
ไปในที่สุด

“โฮมสเตย์มันเป็น
แต่ของเราไม่ใช่ธุรกิจ แต่เป็นศูนย์การ
เรียนรู้วิถีชีวิตชาวบ้าน ว่ากินยังไง
อยู่ยังไง ประเพณีวัฒนธรรมเป็นยังไง
การรักษาป่าเป็นยังไง รักษาป่าแล้วได้
อะไรมากกว่า”

ก่อนเข้าป่า ชาวบ้านจะไหว้ศาล
ผีต้นน้ำป่าบ้าน้ำ

ให้หมู่บ้านเรา หมู่บ้านของเขา ให้มันมีการพัฒนาไปในทางที่ถูก แล้วก็
เคารพธรรมชาติ ธรรมชาติมันก็จะเกื้อหนุนเรา ให้เราอยู่เย็นเป็นสุข”
ป่าภาคี แม่หญิงแกร่งวัยหกสิบ บอกกับเรา

ใช่ ในแต่ละสัปดาห์
ในแต่ละเดือน ชุมชนบ้านทุ่งยาวจึง
เคลื่อนไหว ไม่หยุดนิ่ง

เราจะเห็นผู้คนหลาก
สาขาอาชีพ พวกเขาศึกษาดูงานกันอย่าง
ต่อเนื่อง ซึ่งผู้หญิงแห่งบ้านทุ่งยาวจะมี
บทบาทสำคัญอย่างมากในการต้อนรับ
ขับสู้ เป็นทั้งแม่บ้าน ปราชญ์ ผู้รู้
คอยถ่ายทอด ความรู้ให้กับทุกคน
ทุกกลุ่ม โดยไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย

“คือเราทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ
เราไม่ได้หวังผลประโยชน์ตอบแทน
เราหวังประโยชน์เป็นอย่างอื่น เพื่อ

ให้หมู่บ้านเรา หมู่บ้านของเขา ให้มันมีการพัฒนาไปในทางที่ถูก แล้วก็
เคารพธรรมชาติ ธรรมชาติมันก็จะเกื้อหนุนเรา ให้เราอยู่เย็นเป็นสุข”
ป่าภาคี แม่หญิงแกร่งวัยหกสิบ บอกกับเรา

สับปะรด สมุด และยี่ฮิ้น วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ธรรมชาติ

เมื่อพูดถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ธรรมชาติ ทำให้หลายคนตั้งคำถามกันว่า ทำอย่างไรถึงจะอนุรักษ์ รักษา สืบทอดสิ่งเหล่านี้ให้มีความสัมพันธ์ สมดุลและยั่งยืนได้

“ป่าก็กลัวเหมือนกันว่า ต่อกันอนาคตข้างหน้า ว่าใครจะมาเป็นคนที่จะสืบทอด ถ้ามันหนักแน่นอย่างพวกเรา มันก็รอดนะ มันก็ต้องสร้างรุ่นอื่น เราก็ใช้เวทีเล็กๆ เวลาเด็กมันมานั่ง เราก็พูด พยายามจะสอดแทรกเรื่องแบบนี้ให้เขาฟัง ให้เขาเชื่อเรื่องผี เรื่องซิด เรื่องอาเพศ เรื่องประเพณี อยากให้เขาเชื่อในเรื่องเหล่านี้...”

ดังนั้น เราจึงมองเห็นเด็ก ๆ ที่นี้พยายามเรียนรู้เรื่องราวในชุมชนไม่ว่าจะเป็นงานบุญ ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน หรือแม้กระทั่งเรื่องอาหารจากป่า

ตาบ่า บึงน้ำขับ สัญลักษณ์ของความ
สมบูรณ์ของผืนป่าบ่า

“เรื่องความซิด
หรืออาเพศ เรื่องประเพณี
เราก็บอกให้เด็ก อย่างพอ
เราารู้เรื่องอาหารป่าแล้ว
ป่าเราก็มีวัฒนธรรมประเพณี
จารีตประเพณีที่เราเลี้ยง
ผีฝาย สืบชะตาป่า เดือน
เก้าเหนือขึ้นเก้าค่ำก็ไปสืบ
ชะตาป่า ทำพิธีทางศาสนา
แล้วก็ทำพิธีเลี้ยงผีเอา
หมูเขาไปในนั้นตัวหนึ่ง

เอาไปฆ่าในนั้น แล้วก็เอาหัวถวาย เอาไปลาบ เอาไปเลี้ยงเสร็จแล้ว เดือน
เก้าแรมเก้าค่ำ เราก็มาทำพิธีสืบชะตาในหมู่บ้าน เป็นอยู่อย่างนี้มานานแล้ว
ก็คงเป็นร้อยปีมาแล้วมั้ง ประเพณีเหล่านี้เราไม่ขาดเลย” ป้าภาติบอกล่า

“ป่ามองว่าจารีตประเพณีเหล่านี้มันมีส่วนช่วยเสริมยังไงได้บ้าง”

“ก็คือมันเป็นความเชื่อ พอเราทำแล้วมันทำให้หมู่บ้านเรามีความ
อุดมสมบูรณ์ ไม่มีการขัดแย้งกันในกลุ่ม มีกลุ่มอะไรมันก็ไปได้ดี ซึ่งเรา
เห็นว่า วัฒนธรรมประเพณีมันเป็นส่วนช่วยในการนำการพัฒนาในหมู่บ้าน”

ป้าภาติกำลังจะบอกว่า มันคล้ายๆ กับว่า สิ่งที่เรามองว่ามันเป็นสิ่งที่
ล้ำสมัยแล้ว แต่ในความล้ำสมัยนั้น กลับกลายเป็นมีคุณค่ากับชาวบ้าน
เหมาะกับวิถี เหมาะสำหรับการสืบทอด

ความล้ำสมัยอาจเดินสวนทางกับโลกทุนนิยม โลกเทคโนโลยี

หากความล้ำสมัยนั้นยังคงงดงามและเหมาะสมสำหรับชุมชนท้องถิ่น
ชนบทเป็นอย่างยิ่ง

บทสรุป : ความสุขที่กักได้ของชาวบ้านทุ่งยาว

ลิ มป่าพัดโชยมายามค่ำคืน...

ที่ว่าผมรู้สึกอบอุ่น และดูเหมือนว่าความสุขกำลังแผ่กระจายไปทั่ว
ยามไต้นั่งฟังแม่หญิงแห่งบ้านทุ่งยาวบอกเล่าเรื่องราวที่ผ่านมาของพวกเธอ

บางช่วง ผมรู้สึกเหมือนกับว่ากำลังนั่งดูสารคดีที่มีชีวิต มีตัวตน
เคลื่อนไหวไปมาอยู่เบื้องหน้า ยิ่งไ้ยิ่งงั้น

ป่าภาคี วรรณลัก...แม่หญิงใบหน้าอ้อมเอิบเปื้อนยิ้ม ้วยหลิบบปี
ฉายภาพชีวิตวัยเยาว์ให้เรารับรู้...จากเด็กหญิงตัวเล็ก ๆ ลูกผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่ง
ที่ชอบใฝ่รู้มาตั้งแต่เด็ก เธอบอกว่า ในวัยเด็กทุกครั้งทีพ่อออกพื้นที่ ไปประชุม
ชาวบ้าน ไปติดต่อราชการ พ่อชอบจับเธอนั่งตะกร้าหน้าจักรยานคันเก่า
บ้างก็นั่งซ้อนท้ายไปด้วยทุกครั้ง

เธอจะนั่งอยู่กับพ่อ ซึมซับ เรียนรู้ ความจริงของชีวิต จากผู้ใหญ่
ที่นั่งคุยกันในวงนั้นอยู่เงียบๆ

เธอเป็นเด็กหญิงคนเดียวในหมู่บ้านในยุคนั้นที่ได้ออกไปเรียน
หนังสือข้างนอก ก่อนกลับมาใช้ชีวิตในหมู่บ้าน

อาจเป็นด้วยเหตุนี้กระมัง ที่ทำให้เธอกลายเป็นหญิงแกร่งแห่ง
บ้านทุ่งยาว เป็นแกนนำแม่หญิงทุ่งยาว ที่ต่อสู้เรียกร้องเพื่อรักษาผืนป่าน้ำจ้ำ
อันเป็นแหล่งอาหารชุมชนมาช้านาน จนประสบความสำเร็จ

ใช่ เธอเป็นประธานแม่บ้านมายาวนานเกือบสามสิบปี ก่อนลาออกมา
หากคอยหนุนเสริมอยู่เบื้องหลังความสุข ความสำเร็จของชุมชนแห่งนี้

และในวันว่าง เธอยังคงเดินทางไปเป็นครูชาวบ้าน เป็นวิทยากรผู้รู้
ให้กับเด็กในโรงเรียน รวมทั้งในเวทีชาวบ้าน เวทีวิชาการอย่างไม่รู้จัก
เหน็ดเหนื่อย

พี่วรรณ กั้นไชยลัก...จากเด็กสาวในหมู่บ้าน ที่ต้องเผชิญกับ
ภัยแล้งและความลำบากทุกเข็ญในยุคหลังสัมปทานป่า เธอบอกว่าต้อง
หาบคอนถึงน้ำต่อนกลางคืน ไปนอนริมขอบบ่อ เพื่อรอคิวตักน้ำ
กลางทุ่งแล้ง บ้างก็ไปทะเลาะกัน ชกตีกันอยู่กลางทุ่ง เพื่อแย่งน้ำกัน

มาถึงวันนี้--เธอคือประธานกลุ่มแม่บ้านแห่งทุ่งยาวคนใหม่
เธอคือตัวแทนของหญิงสาวที่มีความมุ่งมั่น เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของ
ผู้หญิงอาวุโสของหมู่บ้าน เธอคือความหวังของหมู่บ้านในขณะนี้

ค่ำคืนนั้น แสงไฟสีนวลสาดส่องกระทบใบหน้าของเธอทั้งสอง
และผมมองเห็นดวงตาที่ฉายแววของความสุขอยู่ตรงนั้น...

“ทุกวันนี้ความสุขของป่าภาค
อยู่ตรงไหน...” ผมเอ่ยถามหญิงแกร่ง
แห่งทุ่งยาว

“ถ้าพูดถึงความสุขแล้ว ป่าว่า
ไม่ต้องไปหาให้ไกล ไม่ต้องไปหาที่อื่น
คือหาที่ตัวเรานี้ หาที่บ้านเรานี้แหละ
ในตัวเรานี้ คือถ้าเราบอกว่าพอ มันก็มี
ความสุขแล้ว คือแค่เรามีอยู่มีกิน เราก็กิน
พอใจแล้ว ถึงแม้ว่าชีวิตความเป็นอยู่
ของเรามันจะไม่เลิศหรูอะไร แต่ว่า
ที่เห็นๆ นั่นแหละว่า เขาหลับ เราก็กิน
หลับ เขากิน เราก็กินเหมือนเขา อันนี้
ก็อาจจะเรียกได้ว่าเป็นความสุขแล้ว
แต่เรื่องความร่ำรวยอะไรนั้นไม่เคยคิด ไม่ได้คิดเลย...”

สีหน้ารื่นเริงของป้าภาค ก็สัญลักษณ์
ความสุขของแม่บ้านทุ่งยาว

“แล้วความสุขที่แท้จริงของพี่คืออะไร” ผมหันไปถามพี่วีรวรรณบ้าง
“พี่ว่าความสุขแท้ๆ ของเราทุกวันนี้ คือการที่เราได้ช่วยคนใน
หมู่บ้าน แล้วคนในบ้านเรายอมรับและให้ความร่วมมือ เข้าใจทุกส่วน
และเขาก็ยังปฏิบัติอยู่ เห็นด้วยอยู่ อันนั้นก็คือความสุขของเรา ถือว่า
สุดยอดแล้ว...พี่ว่าไม่ต้องมีเงินมีทองเหมือนที่ป้าภาคว่าไว้ เราก็กิน
ความสุขได้ เราอยู่บ้านเรา แล้วทำให้บ้านเราดีที่สุด”

นั่นเป็นคำพูดของแม่หญิงแห่งบ้านทุ่งยาว ที่บอกกับเราว่าชีวิต
ของพวกเธอทั้งหลายนั้น อยู่กันอย่างมีความสุขและพอเพียงอย่างแท้จริง
และเราก็จึงกล้าพูดได้ว่า ผู้หญิงแห่งบ้านทุ่งยาว หรือกลุ่มแม่บ้าน

ผู้หญิงแห่งบ้านทุ่งยาว หรือกลุ่มแม่บ้านทุ่งยาว จึงไม่ใช่เพียง
แค่การรวมกลุ่มกันเล็กๆ ภายในครอบครัวและชุมชน แต่ในปัจจุบันได้ขยาย
บทบาทของตนเองออกไปสู่หลายพื้นที่ หลายเวทีชุมชน ทั้งในระดับอำเภอ
ระดับภาค และในระดับสากล แน่นนอนใครหลายคนต่างกล่าวขวัญและชื่นชม
พวกเธอไปต่างๆ นานา บ้างก็บอกว่า พวกเธอเป็น กองกำลังรักษาความมั่นคง
ทางอาหาร บ้างก็บอกว่า พวกเธอคือ หน่วยป้องกันความมั่นคงทางอาหาร
ของชุมชน ที่ได้ช่วยกันฟื้นฟูและดูแลรักษาความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่ากว่า
2.500 ไร่ ให้คงอยู่ ให้ผู้คนในชุมชนได้กินได้ใช้มาจนถึงทุกวันนี้ เพราะว่า
ป่าผืนนี้ เปรียบเสมือน ‘ธนาคารธรรมชาติ’ ที่ทุกคนต่างฝากออมดิน น้ำ ป่า
อาหาร ยารักษาโรค ให้ธรรมชาติดูแลรักษา โดยผลผลิตที่เก็บใช้ในรอบปีนั้น
คือดอกเบี๋ยที่งอกเงยอยู่ไม่รู้จักจบสิ้น เพราะ ป่าผืนนี้คือ ‘ครัวของชุมชน’
ที่ช่วยเลี้ยงปากเลี้ยงท้องชาวบ้านทุ่งยาวกันมานานแสนนาน นั่นหมายความว่า
ผู้หญิงทุ่งยาวเข้าครัวโดยไม่ต้องไปตลาด แต่มีป่าทั้งป่าให้เลือกซื้อปิ้ง
แบบตาดีได้(ของอร่อย) ตาร้ายก็ไม่เสีย เพราะที่นี่ไม่ต้องใช้เงินสักบาท

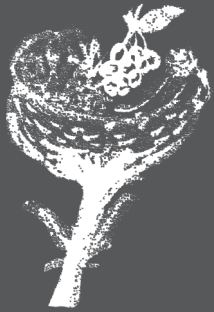
การให้ความหมายต่อป่า อาจเป็นได้ทั้ง ธนาคารธรรมชาติ ครัว
หรือกระทั่งเป็นตลาดสด แต่ทั้งหมด เริ่มต้น จากสายตาของผู้หญิง ที่มอง
ป่า ไกลและกว้างกว่าแค่แหล่งไม้ที่เอาไปขาย หรือที่ดินที่ผู้คนคิดจะครอบ
ครองเป็นของส่วนตัว แต่ ป่า สำหรับพวกเธอ คือความมั่นคงของปากท้อง
อันหมายถึงความมั่นคงของชีวิต และชุมชนทั้งหมด

ผมยังจดจำถ้อยคำของแม่หญิงแกร่งแห่งบ้านทุ่งยาว ที่บอกย้ำกับ
เราด้วยน้ำเสียงเชื่อมั่นและจริงจังได้ชัดเจน...

“ถ้าคนเรารักษาธรรมชาติ มันก็เหมือนรักษาชีวิตคน”

ขอขอบคุณ :

ป้าภาค วีรณลัก, พี่วีรวรรณ กันไชยลัก และกลุ่มแม่บ้านทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน,
‘เพชร จารุ-ถนอม ไชยวงษ์แก้ว’ สองนักเขียนที่นำทางลงพื้นที่บ้านทุ่งยาว

การต่อสู้ของชาวบ้านทุ่งยาวไม่ใช่เรื่องเล็ก ๆ แต่เป็นเรื่องใหญ่และเป็นเรื่องที่น่าภาคภูมิใจ เพราะเป็นประวัติศาสตร์ของการเคลื่อนไหว ประชาธิปไตยโดยประชาชน”

นอกจากนั้น ความสำเร็จของป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว เป็นความสำเร็จของความร่วมมือระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย ของคนหลายรุ่น มีทั้งคนแก่ คนหนุ่มคนสาว คนกลางคน และเยาวชน จนกระทั่งมาถึงปัจจุบัน ผมเห็นความก้าวหน้าของชุมชนทุ่งยาว และที่เห็นเด่นชัดมากขึ้นก็คือ บทบาทของผู้หญิงทุ่งยาวมีมากขึ้น และสำคัญมากขึ้น

ผู้หญิงทุ่งยาวได้ขยายบทบาทตัวเองออกมาจากในครัว ในบ้าน มาสู่พื้นที่หรือเวทีชุมชน และออกไปสู่เวทีระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับภาค และยังไปปรากฏอยู่ในงานเขียน ในหนังสือ ในวิดีโอที่นำออกไปฉายกันหลายแห่งทั่วโลก

ถ้าเรามามองในระดับชุมชน เศรษฐกิจชาวบ้านหนีไม่พ้นเรื่องการพึ่งตนเอง ที่สำคัญที่สุด คือการพึ่งตนเองในทางอาหาร ประเทศไทยตอนนี้ยังไม่เกิดวิกฤติใหญ่ เพราะว่าเรายังมีอาหารกิน หมู่บ้านเราจะอยู่ได้ก็ต่อเมื่อเราผลิตอาหารเอง พึ่งพาการซื้ออาหารจากข้างนอกให้น้อยลง ถึงแม้จะไม่ร่ำรวย แต่จะอยู่ได้ยาว ซึ่งจะอยู่ได้ก็ต่อเมื่อเรามีทรัพยากร เรามีที่นา เรามีน้ำ เรามีป่า เรามีแรงงาน ที่จะใช้ในชุมชน ความมั่นคงทางอาหารจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ขาดไม่ได้ หรือเป็นส่วนสำคัญในการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน โดยชาวบ้าน และผู้หญิง

ดังนั้น ความมั่นคงทางอาหารและความมั่นคงทางสุขภาพอนามัย เป็นสิ่งที่ผมคิดว่าอยู่เบื้องหลังของความสำเร็จของบ้านทุ่งยาว

อาจารย์ฉลาดชาย รมิตานนท์

ศูนย์สตรีศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บรรณานุกรม

สิ่งพิมพ์

วิเศษ สุจินพรหม, การเคลื่อนไหวในพื้นที่สาธารณะของผู้หญิงใน
การจัดการป่าชุมชนจังหวัดลำพูน, วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, พ.ศ.2544.

सानใจคนรักป่า ฉบับที่ 59 ก.ย.-ต.ค.2546, เครือข่ายป่าชุมชนภาคเหนือ

สัมภาษณ์

ภาคิ วรรณลัก ระหว่างวันที่27-28-29 สิงหาคม 2551

วีรวรรณ กันไชยสี ระหว่างวันที่27-28-29 สิงหาคม 2551